

ZPRAVODAJ

duben–červen

2025

Muzea Komenského v Přerově

Petr Voříšek

PERIFERRISTA

27.4. - 26.10.2025

Periferrium hradu Helfštýn

Na výstavu vás srdečně zve
Muzeum Komenského v Přerově,
organizace zřizovaná a financovaná
Olomouckým krajem.

Věda malebná

4. dubna začíná na ORNIS výstava o vědecké ilustraci. V těch se setkávají na první pohled dva zcela odlišné světy – věda a umění.

Zatímco vědecké poznání se snaží o co nejvyšší přesnost a objektivitu, výtvarné umění často cílí spíše na estetické cítění a dojmy. Přesto se oba obory úspěšně a doplňují právě v rámci vědecké ilustrace.

Autor: Jiří Polčák

Lenka Harmáčková

Výzkumné poznatky jsou nejčastěji prezentovány ve formě psaného textu. Ten však může být obtížně srozumitelný i samotným odborníkům. Jeho převedení do vizuální podoby tak umožňuje větší názornost a snazší pochopení i laikům. Posláním vědecké ilustrace je tedy především výtvarnou formou jasně a zřetelně vysvětlit vědecká témata, ať už se jedná o nákresy rostlin a živočichů, map nebo znázornění postupů a experimentů. Z tohoto důvodu je hlavní právě srozumitelnost, estetika se odsouvá až na druhé místo. „Škaredá“ kresba tedy nevádí, pokud plní svůj účel. Přesto je žádáné, aby ilustrace splňovaly obojí a byly názorné i krásné zároveň.

Výstava nastíní historii vědecké ilustrace a různé ná-

měty napříč přírodovědnými obory. Představí různé metody kreseb a tisků, od perokresby po infografiku, od dřevořezu po umělou inteligenci. O slovo se přihlásí i vybraní čeští a zahraniční autoři. Součástí výstavy je i tvořivý koutek, kde si návštěvníci mohou vyzkoušet vědeckou kresbu celou řadou výtvarných způsobů. Pro školní skupiny je připraven výukový program

zaměřený na kreslení přírodních motivů.

První doprovodná akce k výstavě proběhne již 10. dubna. Ilustrátorky Marie Hánová a Jana Růžičková ve společné přednášce objasní, proč jsou obrazy ve vědě nepostradatelné. Ukážou jednotlivé kroky tvorby od skici až po finální obraz, různé tradiční i digitální metody a nastíní proces práce na zakázku.

Autorka: Jana Růžičková

Helfštýn na konci dubna oživí umění, hudba a vůně kouře

Jan Lauro

V sobotu 26. dubna se na hrad Helfštýn sjede řada umělců pracujících s kovem. Důvodů k návštěvě budou mít oni i návštěvníci hned několik. V galerii na druhém nádvoří začne výstava Petr Voříšek – Periferrista a cyklus Palác žije doplní tradiční noční kování.

V 16 hodin začne verisáž k projektu, který vyplní hradní galerii na celou letošní sezónu. Několik desítek soch správě hradu zapůjčí pražský sochař, pedagog a hudebník Petr Voříšek. Autor přetváří nalezené součástky a kovové odpady do podoby fantaskních soch. Přesnější definicí jeho postupů je, že nalezené fragmenty komponuje jako segmenty propracovaných soch, jejich tváře a části těl odlévá a doplňuje kovanými či tepanými detaily. Pod jeho rukama tak vznikají imaginární tvorové na pomezí podmořského světa, vesmírných bytostí a bájných tvorů.

Slavnostní zahájení výstavy hudebně doprovodí Tomm Procházka z kapely Dead Dog Legacy.

Podvečerní program se z galerie přesune na třetí nádvoří do blízkosti hradní kovárny, kde bude vznikat společné kovářské dílo mistrů kovářů. Podobně jako v minulých letech předáme výsledné dílo někomu,

s kým Helfštýn spolupracuje. Tentokrát kováři podpoří Nadaci Huberta Trýsky. Nadace vznikla na pomoc při získávání robotických protéz pro lidi, kteří stejně jako Hubert přišli o končetinu. Výsledek Nočního kování tak pomůže na správném místě.

Hubertův inspirativní příběh si můžete přečíst zde: <https://nadaceht.cz/hubert-uv-pribeh/>

Speciální prohlídky Helfštýna se protáhnou až do nočních hodin. Skupina *Boca Fuego* je zpestří svými plameny ohnivých show.

Na hlavním pódiu chystáme kytarové vystoupení a sólo koncert odehraje na třetím nádvoří Peter Juhás. Abyste při zpáteční cestě z hradu neklimbali, povzbudíme Vás kávou pražskou přímo na nádvoří v historické pražičce.

Ať už by v sobotu 26. dubna mělo být důvodem k výletu umění, řemeslo, hudba, poznání či zábava, ve vzájemném prolínání se vše potká za hradbami Helfštýna.

Těšíme se na vás.

PERIFERRISTA – PETR VOŘÍŠEK

Autor všech vystavených artefaktů sezónní výstavy PERIFERRISTA se vyučil v oboru umělecký kovář a zámečník na SOŠ uměleckořemeslné v Praze příznačně na ulici Podkovářské v roce 1988. Mimo školní dílny získával zkušenosti v Závoděch umělecké kovovýroby, jež spadaly pod Československé závody kovodělné a strojírenské.

Jan Lauro

Mezi pedagogy si oblíbil zejména tvůrce uplatňující pestré motivy ze světa fauny. Konkrétně mistry Šimona Vondrušku a Pavla Révaye. Jejich vliv se projevil ve Voříškově práci, na kterou současně působila poetika výtvarných děl Františka Skály nebo Jana Švankmajera. Na autorovo vnímání hmoty, prostoru a tvarů silně působí vášně pro objevování přírody, nošení se do tajů experimentální archeologie či principů up-cyklace.

Petr Voříšek je dlouholetým pedagogem na škole, kde s kovářinou sám začínal. Dlouhodobou práci se studenty vnímá jako osobní přínos a úspěch zažívá po každé, když se některému z jeho absolventů daří řemeslu věnovat a rozvíjet. Je typem pedagoga, jenž své zaměstnání bere víc jako poslání. Jednak si nesmírně cení možností vlastní seberealizace, které mu zázemí školy nabízí, ale především neváhá podporovat ty studenty, kteří mají ambice

v řemesle něčeho dokázat. V hodinách stanovených osnovami vštěpuje základy kovářského umu formou klasických příkladů a ukázek. Ne všichni se pak rozprchnou v předem stanovený čas. Když Voříšek zůstane v kovárně s hrstkou zapálených jedinců, otevírá se prostor pro vlastní tvorbu. Denně tak zůstává v dílně do pozdních hodin a hledá nové cesty osobitého projevu, na kterých může prezentovat pojetí kovu ve světle experimentu a netradičních kombinací.

K největším tvůrčím úspěchům přičítá realizaci kovové sochy *Modrý Vysočan* osazené na náměstí Organizace spojených národů v Praze Vysočanech. Z jeho prací umístěných ve veřejném prostoru můžete znát *Ukřížovaného kosmonauta* nebo *Lebkoleje*.

Ve vlastní tvorbě upouští od klasického kování ocelových profilů, začíná modelovat jádra pro formy na lití hliníku či olova, vytváří zápusťky a puncny na zpraco-

Kosmovožítka

vání mědi, mosazi a tom-baku, hledá vhodné formy pro vytváření ocelolitinových podstavců a odvážně propojuje ryze industriální prvky s imaginárními formami života. Vdechuje nový smysl sebraným součástkám, nalezeným věcem nachází nové místo a kombinuje je s vycizelovanými odlitky. Baví ho toulání v polích, kde často objevuje odpadlé součástky zemědělské techniky, nerosty a kosti. Vše následně přetváří a vkládá do nových souvislostí. Výsledné formy jeho tvorby jsou zhmotněním industriální poetiky

a periferie velkoměsta. Voříškova díla v sobě nesou díl inspirace, načerpanou na rybářských výpravách do severských moří, z nichž tu a tam vyloví řasy prazvláštních podob. Řada prací evokuje draky nebo predátory ve stylu biomechanického surrealismu. Fantaskní tvorové, milí, nebezpeční, vždy však ušlechtilé zpracování v imaginárních, ale čistě vybroušených podobách. Štětinatým hlavám s roztočnými bodlinami, výrůstky a kníry přidávají na expresivnosti umělé oči. Přesvědčivost jejich výrazu je tak silná, že i když víme, že jsou „jen“ dílem Voříškovy fantazie, každým pohledem na ně čekáme, že se pomnou.

Tvarosloví Voříškových soch může být povědomé i z návštěv klubů a barů. Jeho díla doplnila např. Klub Újezd. S klubovou scénou souvisí i jeho hudební počinání.

Pohled do umělcova obývacího pokoje. Rok 2024.

Pod uměleckým jménem Jupiter založil spolu s Michalem Cimalou (Udo Kraft) v roce 2001 skupinu R0XORM3N. Jejich hudební projev se vyznačuje specifickým zvukem, který je daný tím, že si oba své hudební nástroje vyrobili vlastnoručně. Původně industriální kapela zůstala u svých kořenů, své samplý nahrává stále, v posledních letech intenzivně spolupracuje s producentem DJem Pavlem Bidlem. Trio Cimala,

Voříšek a Bidlo ve skupině R0XORM3N dospělo ke krystalickému tvaru i zvuku. V písních skupiny rezonuje jeho přístup k poezii a záliba v psaní básní.

Kromě sochařství, kovářství, pedagogiky, básnictví se Voříšek s radostí věnuje malbě, sepisování textů, výrobě kinetických a světelných objektů. I při svém širokém záběru, míře úspěchů a počtu ocenění, z něj vyzařuje pokora.

Kramářská nebo lidová písnička?

Na nové výstavě přerovského muzea najdete nejen písně o mordech, slavných vojenských bitvách, přírodních katastrofách, loupežnicích, krinolině a bramborách, ale taky dobře známe texty, které považujeme za lidové. Někdy se jedná o zlidovělou kramářskou píseň, jindy stála na začátku lidová písnička upravená do podoby kramářského textu. Ten mívá i dvacet či více slok. Často obsahoval silně dramatické nebo naopak humorné prvky.

Helena Kovářová

Tisky prodávané kramáři na jarmarcích nesly většinou obecný název, např. *Kratochvilná píseň mládencům a pannám k obveselení vydaná*. Ale hned z prvních slov je zřejmé, že se jedná o dodnes oblíbené písničky, např. *Horo, horo vysoká jsi, Holka modrooká* nebo *Čtyři koně ve dvoře*. Po prvních dvou povědomých slokách ale často následují málo známé verše.

Pěknou ukázkou je písnička *Koulelo se, koulelo červené jablíčko*, jejíž exemplář vydaný roku 1856 ve slovenské Skalici Škarniclovou tiskárnou se nachází v přerovských muzejních sbírkách. Od třetí sloky už text není příliš vhodný pro dětské uši: „*Nechod' ty k nám v kabátě, vem si kamizolku, však já o tom dobře vím, že máš jinou holku, ty k ní odpoledne jdeš, a u mne se staviš, lásku všecku tam necháš, oblízaný chodíš. Ach má zlatá panenko! Po čem to hádáte? Ach můj milý Pepíčku! Jakou hubu máte? Oblízanou velice, tuze se vám blyští, a z očí vám falešnost jak hustý déšť prýští.*“ Na samém konci najdeme dokonce

zmínku o autorech: „*Tuto píseň skládali jistí dva mládenci, jenž panny milovali v Praze, také v Hradci.*“

Některé texty vyprávějí příběh s šokujícím závěrem, jako například tisk z roku 1873 s názvem *Nová píseň o dvou zamilovaných a jejich smutné následku*. První sloka je obecným úvodem: „*Ku Praze je cesta dlouhá, já se na ni podívám, jeli na ní můj Pepíček, já si na něj zavolám.*“

Dále je popsán příběh milenců, s jejichž svatbou nesouhlasili rodiče. Mládenec kvůli nenaplněné lásce zemřel a jeho milá se musela provdat za jiného, což mělo tragické dů-

sledky: „*Ještě nebylo po roce, manžela opustila, přišla na krchov Nanynka, a u hrobu plakala. Též rukama hrabala, s ním si umřít žádala, odpusť mně, můj nejmilejší, v čem jsem tě rozhněvala. Při tom hrobě přežalostně a náramně kvílela, a z té veliké lítosti na tom hrobě umřela. Jak to lidé spatřili, hned pro matku běželi, když jste jim to zbraňovala, teď je máte spojený.*“

Kromě lidových jsou zajímavé také satirické texty, například o krinolině, zvané také raifroky (z německého Reifen = obruč + Rock = sukně). V *Písni o marnosti světské* vydané v Olomouci roku 1859 se zpívalo: „*Kdož by se nezasmál této módě nové, když vidí nadmuté sukně obručové ... Zatím však se klamou touto módou dámy, každá v tom vypadá jako mandel slámy ... V Brně se dvě panny ve dveřích potkaly, nemohly projít, vězeti zůstaly, koňmi je museli pak vytáhnouti, kterak se museli při tom pomačkat ... Přestaňte dívčinky, s reifem žertovat, ať pak nemusíte pozdě bédovat.*“

Na výstavě **Do Brna cesta široká – kramářské písně se světskou tematikou** můžete vypátrat mnoho dalších zajímavostí, a to až do 14. září 2025. Přijďte zjistit, jaké písničky slýchali naši předkové při nakupování na jarmarku, kupovali si je „za dva krejcare“ a vázali do špalíčků hned vedle nábožných písní či modliteb.

HRAD HELFŠTÝN - 894 V REKONSTRUKCI

V letech 2017 až 2020 probíhala náročná a rozsáhlá investiční akce „Muzeum Komenského v Přerově – záchrana a zpřístupnění paláce na hradě Helfštýně“. Díky tomuto úspěšnému projektu se dnes návštěvníkům naskýtá doslova nový rozměr poznání tohoto pozoruhodného hradního objektu.

Iveta Juchelková

Během celého projektu vzniklo tisíce fotografických záběrů, které dokumentují nejen postup stavebních prací, ale zároveň záchranný archeologický výzkum Muzea Komenského v Přerově a stavebně historický průzkum této cenné kulturní památky. Za zdi paláce byly zachyceny neopakovatelné a dosud nezveřejněné momenty z doby rekonstrukce, kdy byl palác nepřístupný a jeho zdi zahaleny stavebním lešením.

Okolo tří stovek unikátních snímků se návštěvníkům představí v Galerii Konírna v Lipníku nad Bečvou prostřednictvím netradiční instalace, již tyto prostory ještě neviděly. Výstavu zahájí vernisáž 10. dubna 2025 v 16 hodin a veřejnosti bude přístupna až do 15. června 2025.

Tak přijďte se vnést a zároveň pobavit do 864 dní největší rekonstrukce strážce Moravské brány!

Tabulka z metamorfované horniny

Sbírka učebních pomůcek Muzea Komenského v Přerově je poměrně obsáhlá a v současnosti představuje přes 8.000 sbírkových předmětů. Samozřejmě by se dalo vybrat z desítek atraktivních kousků, ale dnes vybereme ten vůbec nejjednodušší, a to břidlicovou tabulku.

Lubomír Vyňuchal

Ona tabulka byla totiž základní učební pomůckou všech žáků na prvním stupni škol. Používala se u nás od začátku 18. století, prakticky až do padesátých let 20. století. Jedná se o obdélníkový plát břidlice černé barvy zasažený do dřevěného rámu. Na tabulku se psalo zahrocenou grafitovou tyčinkou (tzv. kamínek, kamének, pisátko, rydlo nebo olůvko), případně křídou a text se mazal hadříkem či houbičkou, která se většinou pomocí provázku spojovala s rámem. Na jedné straně byla tabulka čistá, druhá strana již mohla nabízet další možnosti: linky, notovou osnovu i čtvercovou síť. V pamětech učitelů Zdeňky a Jana Kropáčových z hanáckých Troubelic, jež v 80. letech vycházely tiskem v místním zpravodaji, se mimo jiné píše: *„Proňáčka jste mohli poznat podle mořské houbičky a hadýrku, které visely ze sotůrku, aby se nenamočily učebnice.“* A ještě pár poznámek k oněm pisátkům. Na internetu naleznete celou řadu textů z obecních kronik, vzpomínky pamětníků, ale téměř všude se najde celá řada nepřesností a zavádějících informací ohledně jejich materiálů.

Nejdříve tedy k podobě. Zpravidla se jedná o tenký hranolek šedé až černé barvy podobný tužce, ale namísto dřeva zde figuruje pестrobarevný papírek, do kterého byl z poloviny zabalen. Z minulosti se traduje pro onu psací potřebu název olůvko,

ovšem tady se jedná o přenesené slůvko a pro nějaké vysvětlení musíme zabrousit poměrně hluboko do minulosti. Olověnou tyčinku, která však dělala černou linku, používal na své plány např. Leonardo da Vinci. Dřívějším materiálem pisátek byl šesterečný minerál zvaný molybdenit – sulfid molybdenu (chemický vzorec: MoS_2), jehož typická barva je černá, olověně šedá. Název pochází z řeckého „mólybdos“ (obsahující olovo). Pro svou měkkost byl využíván právě na psaní a česká naleziště můžete zaznamenat zejména v Ústeckém kraji a Krušných horách.

Na našich školách se však používaly kaolinové tyčinky, vyráběné z jílu a grafitu (grafit obsahuje 60 % molybdenu, výrobce

od r. 1802 – Hardtmuth), které se prodávaly zejména pro školní účely ještě v 50. letech 20. století, kdy jejich výroba skončila. Díky jejich křehkosti se jich moc nezachovalo – také v našich expozicích svého času bývaly, ale ruce návštěvníků a touha vyzkoušet jejich funkčnost byla pro ně likvidační (ostatně je to, podobně jako křídly, spotřební záležitost). Dnes, až na pár zlomků, nemáme žádný. Ovšem čas od času vídávám v bazarech či nabídce Aukra staré dřevěné penály z časů Rakousko-Uherska či první republiky, obsahující tyto písátka nebo jejich zlomky.

Nejvíce tabulek bylo v druhé polovině 19. století vyrobeno ve středním Německu. Na mnohých rámcích se můžete setkat s identifikačními značkami nebo razítky příslušných podniků. Pro venkovské školy

často zhotovil tabulky zručný řemeslník, žijící v oblasti břidlicových lomů. První továrna na břidlicové tabulky v rakouské monarchii byla založena v roce 1863 poblíž Bratislavy (Marianka pri Bratislave). Majitelem lomu a jejím zakladatelem se stal Francouz Eugen Bontoux. Ročně vyráběla kolem půl milionu kusů a vývoz směřoval do řady zemí, mj. i do Egypta a severní Ameriky.

Hospodářská krize, nedostatek papíru a rovněž ministerská nařízení vrátila v první třetině 20. století břidlicové tabulky zpět do škol. Zmiňuje se o tom řada školních kronik z tohoto období a další návrat byl zaznamenán v časech 2. světové války.

Mezi málo známé skutečnosti patří rovněž pokusy německého tiskařského podnikatele Wilhelma Krischeho, který na konci 19. století usiloval o nahrazení břidlicové tabulky jiným materiálem. Tento muž se spojil s chemikem Adolfem Spittelerem a po řadě zkoušek společně patentovali vynález nové hmoty (15. 7. 1899). Jednalo se o umělou rohovinu, která dostala název galalit (z řeckého gala – mléko a lithos – kámen). Základem tohoto plastu je sýrovina (tzv. kasein), mléčná bílkovina vyráběná srážením dokonale odtučněného mléka kyselinami a formaldehyd. Vznikl ideální materiál pro omyvatelnou školní psací tabulku, vzdoroval vodě, byl nehořlavý, dal se výborně leštit, ale jeho využití nakonec směřovalo do zcela jiných oblastí. Jako imitace rohoviny (příp. želatiny nebo jantaru) se uplatnil při výrobě knoflíků, umělých perel, spon, hřebenu, pletacích jehel, rukojetí k nástrojům, kulečnickových koulí, kláves apod.

Ale vraťme se zpět k břidlicové tabulce. Dnes na ni narazíte především v expozicích řady muzeí či skanzenů, najdete ji také v nabídce různých vetešnictví a obchodů se starožitnostmi. Nutno poznamenat,

stovky těchto nenápadných pomůcek se dosud ukrývají na zaprášených půdách venkovských stavení a školních budov, v lepším případě jsou uchovávány jako rodné památky. Tabulky se však vyrábí v malých objemech dosud, zaznamenal jsem jejich nabídku rovněž na internetových obchodech s hračkami (výrobce: Hračky SES Creative, Pardubice), pro animáční programy si je pořídilo také Dětské muzeum v Brně (pobočka Moravského zemského muzea). Sice nemají tu pravou muzejní patinu, ale jejich účel zůstává stále stejný.

S největší pravděpodobností se popisované tabulky z metamorfované horniny nevyskytují ve snech dnešního člověka, tím spíše vás pobaví četba více než stoletých snářů. V jednom z nich se praví: „*břidlicovou tabulku viděti – psaní obdržeti, nebo také necudné myšlenky mítí*“.

Milovníkům výtvarného umění rád připomenou obraz namalovaný roku 1873, jehož autorem je český malíř Quido Mánes (1829–1880). Nese název „*První cesta do školy*“ a představuje interiér venkovského sta-

vení s trojicí postav. Matka, její dva synové, přičemž ten starší drží v ruce nepřehlédnutelný artefakt – břidlicovou tabulku. V první třetině 20. století vyšlo vícero vydání jeho pohlednicové reprodukce (např. Minerva, Praha 1912), tudíž se tento motiv dostal do obecného povědomí. Můžete se s ním setkat také v obrazových přílohách řady publikací věnovaných dějinám českého školství.

A na závěr bych uvedl jeden drobný postřeh určený nejen ctitelům Žižkovského divadla Jára Cimrmana. Klasická břidlicová tabulka tu slouží ve hře *České nebe* jako nezbytná rekvizita jedné z hlavních postav. Její jméno je samozřejmě také součástí názvu našeho muzea.

Karel Vodák jako ilustrátor učebnic

V letošním roce uplynulo 25 let od úmrtí českého grafika a výtvarníka Karla Vodáka. V seznamu jím ilustrovaných knih nalezneme také několik učebnic převážně pro základní školu. Většinu těchto učebnic má přerovské muzeum ve své sbírce.

Marta Konířová

Malíř, grafik a ilustrátor Karel Vodák se narodil 9. dubna 1923 v Brně. V letech 1945–1950 vystudoval Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze. Věnoval se knižním ilustracím, tvorbě knižních obálek a filmových plakátů. Mezinárodní ohlas mu přinesly jeho návrhy poštovních známek, dvakrát zvítězil ve výtvarné soutěži OSN se svými návrhy poštovních cenin (1971 a 1972). Zemřel 3. května 2000 v Praze.

Karel Vodák a učebnice

Ve sbírce Muzea Komen-ského v Přerově nalezneme téměř všechny české učebnice, na nichž se Karel Vodák ilustračně podílel.

Přehled těchto učebnic začneme titulem, který se žákům dostal do rukou nejdříve, totiž matematikou pro 1. ročník základní školy. Učebnice byla vydána ve třech dílech, respektive jako tři pracovní sešity, pro něž Vodák nejen nakreslil obrazy, ale rovněž navrhl jejich obálky. Autory tohoto souboru pracovních sešitů, který vycházel od 70. let 20. století, jsou Marie Janků a Jiří Kabele, později též Jan Kopka. Vzhledem k tomu, že jde o výukový materiál určený pro malé děti, je jejich věku přizpůsobena také výtvarná stránka učebnice. Téma obrázků jsou převážně vzata z dětského světa (pohádky, hračky) či kaž-

Obálka druhé části „Matematiky pro 1. ročník základní školy“. Karel Vodák vytvořil jak ilustrace, tak návrh obálek pro všechny tři části této učebnice.

dodennosti (rostliny, zvířata, nádoby, auta a dopravní značky ap.). Vzhledem k době, ve které učebnice vycházela, nalezneme v ní v několika případech rovněž obrázky parašutistů, vojenského vrtulníku anebo těžby uhlí.

Pro matematiku ilustroval K. Vodák ještě další dvě učebnice, a to početnici pro

třetí ročník a početnici pro pátý ročník základní školy. Na obou titulech spolupracovala též ilustrátorka Sylvie Vodáková. V muzejní sbírce máme uloženou i polskou variantu početnice pro 5. ročník, vydanou pod názvem „Arytmetyka dla klasy piątej“.

Co se týče učebnic určených pro druhý stupeň základní

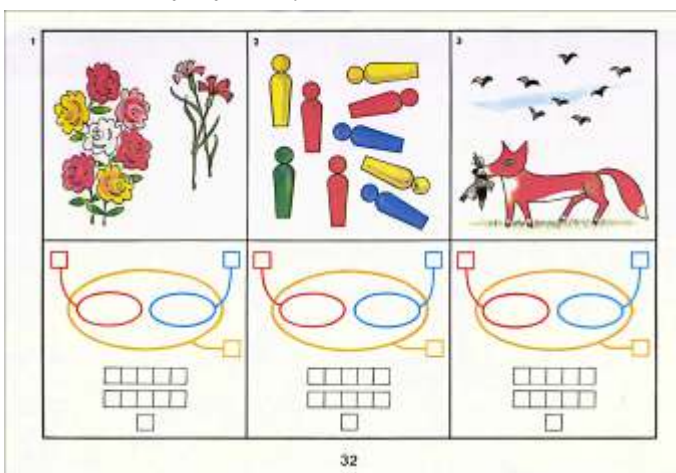
Ukázka různých motivů ilustrací z první části „Matematiky pro 1. ročník základní školy“

školy, je jméno K. Vodáka spojeno se dvěma různými tituly. Jedním z nich je učebnice dějepisu pro šestý ročník, kterou zpracoval Pavel Nauman a kolektiv. Rovněž tuto publikaci nalezneme v muzejní sbírce v polském vydání pod názvem „Historia dla klasy 6 dziesięcioletniej szkoły podstawowej“. Karel Vodák knihu také graficky upravil a využil při tom barevného rozlišení jednotlivých kapitol. Každé téma je charakterizováno jednou výraznou barvou použitou pro podtitky okrajů stránek nebo okolí kreseb. Tato úprava umožňuje snadnější vizuální orientaci v knize a rozsáhlé časové období, kterému se učebnice věnuje, se tak stalo přehlednějším. Pro sedmý ročník je pak určena hudební výchova, kterou zpracovala Milica

Vařechová, autorka několika učebnic a metodických příruček hudební výchovy pro základní školy. Vodák zde ve svých ilustracích uplatnil rovněž regionální a lidové motivy, vycházející

z původu a námětů zařazených písní.

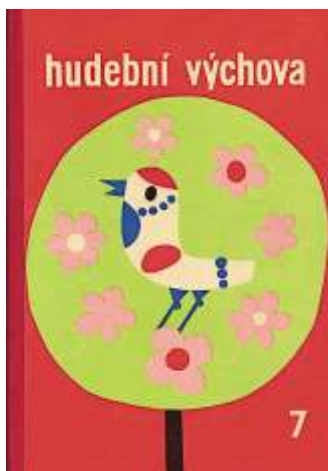
Kromě učebnic pro základní školy ilustroval K. Vodák rovněž učebnice určené pro školy střední. V druhé polovině 60. let 20. století byla vydávána „Biologie člověka“ pro 2. a pro 3. ročník středních škol, pro niž Vodák připravil obálku a ilustrace. Druhým titulem je původně slovenská učebnice latiny pro 1. až 3. ročník středních všeobecně vzdělávacích škol autorů Július Špaňár a Emanuel Kettner, poprvé vydaná v Bratislavě v roce 1965. Pro české školy ji do češtiny převedl Jiří Pech a vydalo pražské Státní pedagogické nakladatelství (1. vydání v roce 1966).

Ukázka ilustrací z druhé části „Matematiky pro 1. ročník základní školy“. Od školního roku 1976/1977, kdy začala tato učebnice vycházet, bylo do výuky matematiky na základních školách zavedeno učivo o množinách. Při přípravě nového pojetí výuky matematiky sice zazněl i názor, že „množiny jsou výmyslem kapitalistických vědců“, ale nakonec byly nové osnovy s množinově logickým pojetím výuky v roce 1975 schváleny.

Desky „Početnice pro 3. ročník“
pro základní školy

Desky „Hudební výchovy pro
7. ročník základní devítileté školy“

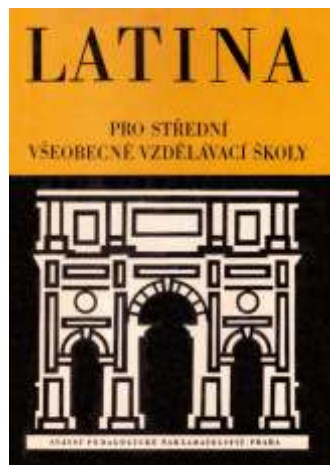

Desky „Dějepisu pro 6. ročník
základní devítileté školy“

Jedinou učebnicí, na níž se Vodák podílel a kterou muzeum ve sbírce nemá, je „Logika: učebnice pro právníky“ (1. vydání 1959, v 60. letech 20. století několik dalších vydání) určená pro vysokoškolské studium právníků. Pro tuto publikaci Vodák navrhl obálku.

Desky „Biologie člověka pro 2. ročník
středních všeobecně vzdělávacích
škol“

Desky „Latiny pro 1.—3. ročník
středních všeobecně vzdělávacích
škol“

Desky „Početnice pro pátý ročník“
pro základní školy

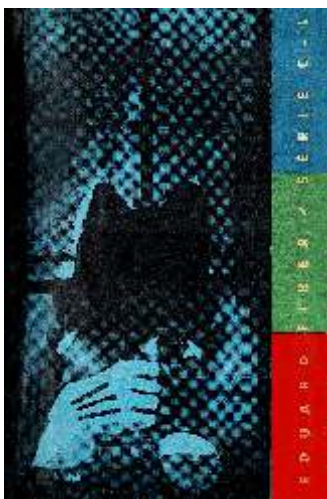
Jiné Vodákovy ilustrace a knižní obálky v muzejní sbírce

Ilustrace Karla Vodáka doprovázejí přes dvě desítky titulů různých žánrů. Najdeme mezi nimi dětské knížky Jana Táborského,

knihy pro mládež, beletrii pro dospělé, sci-fi román „Signály z vesmíru“, výše zmíněné školní učebnice a také několik detektivek. Ve všeobecné knihovně přerovského muzea je budována sbírka vybraných de-

tektivních edic (podrobněji o ní bylo publikováno v rozsáhlém dvoudílném článku ve Zpravodaji MKP v roce 2022). Jsou v ní zařazeny kromě jiných i detektivky, pro které Karel Vodák vytvořil ilustrace či obálku. Nejpopulárnější z nich je zřejmě Fikerova „Série C–L“, ve svém filmovém zpracování známá jako „Na kolejích čeká vrah“. Tato detektivka vyšla v několika vydáních a v úpravě různých výtvarníků, Karel Vodák se podílel na tom nejdůležitějším čili prvním vydání z roku 1958 (podruhé vydáno v roce 1960). Pro ně vytvořil kresby pro frontispis a pro obálku.

Ačkoliv si běžný čtenář všimá zejména ilustrací v knize a jejich autora, zatímco autory knižních obálek opomíjí, nelze říct, že by knižní

Přebal druhého vydání detektivky E. Fikera „Série C–L“ z roku 1960

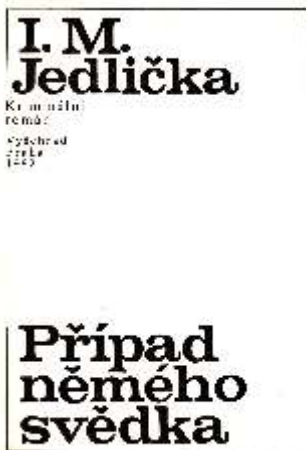
obálka byla nepodstatnou částí knihy. Naopak patří k těm velmi důležitým, neboť je prvním kontaktem člověka (kupce a čtenáře) s knihou a do určité míry ovlivňuje výběr knihy.

Karel Vodák je autorem téměř dvou stovek knižních

obálek, které tak tvoří významnou část jeho tvorby. Tato oblast jeho tvorby je však v naší muzejní sbírce zastoupena jen několika málo ukázkami. Kromě již zmíněných učebnic a detektivek je to trilogie o životě a díle J. A. Komenského „Nesmrtelný poutník“ ve vydání z roku 1969, jehož autorkou je Leontina Mašíňová. Karel Vodák pro všechny tři svazky navrhl přebal, vazbu a frontispis.

Trilogie o životě a díle J. A. Komenského „Nesmrtelný poutník“. Karel Vodák pro všechny tři díly navrhl přebal, vazbu a frontispis.

Frontispis detektivky „Případ němého svědka“ z roku 1982

Ve třetím svazku zvolil pro frontispis ikonickou kresbu učitele a žáka z Komenského díla „Orbis pictus“ (Svět v obrazech), která evokuje proslulá slova: „Pojď sem, dítě, uč se moudrým býti...“ Stejně tak je „Svět v obrazech“ inspirována zdobená předsádka tohoto svazku, jejímž motivem se staly dobové ilustrace Komenského známé Živé abecedy.

54 let v ORNIS

Před více jak 50 lety (přesně před 54) nastoupil na tehdejší Moravskou ornitologickou stanici (MOS) černovlasý, černovousý chlap s hodně nezvyklým jménem (Jiljí), zato ale s velkou vizí. Nastoupil sem na doporučení dr. Hudce, vedoucího vědeckého pracovníka Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV. Ani Karel Hudce, ani Jiljí myslím nikdy svého rozhodnutí nelitovali. Čtenáři dovolí, abych používal pro dr. Šitka pouze křestní jméno – znám se s ním od roku 1974, kdy jsem přišel na stanici do ornitologického kroužku jako vyjukáný student 2. ročníku přerovského gymnázia. Ani já nikdy (s malou výhradou) nikdy nelitoval a po svém nástupu v roce 1981 (ještě před vojenskou službou) jsem se stal členem čtyřčlenného pracovního kolektivu.

Josef Chytil

Jiljí po svém nástupu v roce 1971 okamžitě začal svou vizí naplňovat. Pro stanici získal postupně nejvýznamnější ornitologické sbírky z celé republiky (Klůz, Toufar), podařilo se mu prosadit nákup za-

hraniční literatury (v tehdejší době hlubokého socialismu věc nevídaná), a při tom všem neustával ani v celoživotním výzkumu vnitřních parazitů ptáků. Naprosto zásadním počinem ovšem byla generální

přestavba celé stanice MOS na přelomu let 1979/1981. Jiljí na tu dobu obětavě vyměnil dalekohled a mikroskop za montérky a zednickou lžici. Celá přestavba probíhala v tzv. „Akci Z“, přesto ale dokázal dále zajistit vydávání odborného časopisu *Zprávy MOS*. Obrovskou oporou mu byl po celou dobu František Hejlmračovský. František (ornitolog, muzejník i archivář tělem i duší; viz Sylvia 1990, Ptačí svět 2009) dokázal na stanici uchovat doslova poklady z celé historie MOS – ty neocenitelným způsobem pomohly např. při natáčení filmu o historii MOS do nové expozice ORNIS. Další velkou zásluhou Jiljího bylo právě poskytnutí pracovního prostředí pro Frantu Hejla. Díky jejich spolupráci se současný ORNIS honosí jednou z největších sbírek ptáků Česka.

Po dokončení nelehké přestavby stanice se tato stala centrem ornitologického dění v tehdejší Československu, ať již prostřednictvím pravidelných ornitologických konferencí celostátního významu nebo pokračujícím vydáváním *Zpráv MOS*, jediného pravidelně vydávaného ornitologického časopisu v Československu. Byly zahájeny na svou dobu přelomové odchytové akce ptáků monitorující jejich změny početnosti (Záhlinice, Nesyt).

Nesmírně těžkou zkouškou prošla stanice za povodní 1997. I v tuto dobu se Jiljí zachoval jako správný vedoucí a téměř celou sbírkovou kolekci se podařilo za nesmírného osobního úsilí zachránit. Jiljí na stanici tehdy v nejkritičtějším období přespával a podařilo se mu tehdy i zabránit rabování.

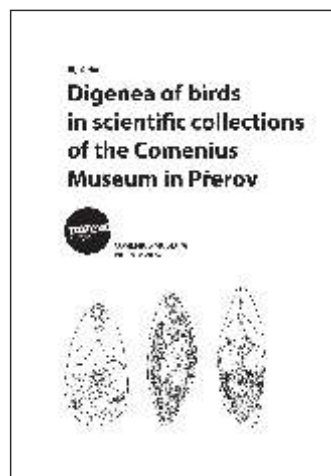
Z organizačního hlediska musím také zmínit jeho velkou zásluhu o znovuvzkříšení Moravského ornitologického spolku a práci ve výboru České společnosti ornitologické. Na přelomu tisíciletí předal vedení stanice, aby se nadále mohl naplno věnovat zmíněným ptačím parazitům. V této činnosti neustával ani v několika málo volných chvílích, ponořil ruce do ptačích vnitřností a hledal v nich titěrné zástupce vnitřních

Původní podoba budovy Ornitologické stanice (přestavba 1979-1981)

parazitů ptáků – motolice, tasemnice a vrtejše. A že jich pod mikroskopem našel! Přesný počet jedinců netuší ani on – jsou jich rozhodně desetitisíce. Díky i svým politickým kontaktům získal přístup k ptákům v tehdejší Interlovu. V tomto celostátním zařízení byly shromažďovány myslivecké úlovky z celého státu – a Jiljí neváhal vypitvat tisíce dravců a sov. Jeho přínos na tomto poli zhodnotil ve svém příspěvku v loňských *Zprávách MOS* prof. Tomáš Scholz, ředitel Parazitologického ústavu AV ČR. Stručně řečeno – zřejmě nikdo na světě nedokázal vypitvat takové množství ptáků (přes 18 000 jedinců 236 druhů) a jeho portfolio vědeckých prací v mezinárodních impaktových časopi-

sech je enormní (hodně přes 200 publikací). Na pracovníka regionálního muzea neuvěřitelný počin! Svoje odborné dílo završil symbolicky v roce odchodu do důchodu monumentální monografií o motolicích ptáků, ojedinělou v celosvětovém měřítku.

Mezi 287 druhů endoparazitů vyniká popis dvou nových rodů pro vědu, 13 nových druhů, dalších 8 druhů bylo zjištěno jako nové pro Evropu a 200 nových druhů bylo nalezeno poprvé na teritoriu Česka!

Zájemci o bližší informace (včetně přehledu publikací) se mohou začíst do článku k Jiljího sedmdesátinám (Hudec & Chytil, *Zprávy MOS* 2013). Tento přehled ovšem zdaleka není úplný – Jiljí právě v posledních letech publikoval své průlomové práce díky blízké spolupráci s dr. Petrem Henebergem z 3. lékařské fakulty UK Praha. Jejich genetické studie sbírkových předmětů ze stanice ORNIS umož-

Jiljí Sitko v roce 2007 při převzetí Ceny města Přerova

nily zásadní revize některých čeledí motolic a jejich úplné systematické přepracování.

Po celkových 54 letech práce na ornitologické stanici popřejme čerstvému dů-

chodci pevně zdraví na jeho procházkách po přírodě – tentokrát už hlavně s dalekohledem na krku. I když – na jeho pracovním stole na ORNIS je pořád v pohotovosti mikroskop.

Rozsáhlé odchyty ptáků a parazitologické rozbory prováděl Jiljí Sitko na terénní stanici Filena v Záhlíních.

ZRCADLOVKA Z PŘEROVA aneb první roky Flexaretu

Petr Sehnálek

Znáte Flexaret? Měli jste doma Flexaret? Fotografovali jste na Flexaret? Pokud jste alespoň jednou odpověděli ano, tak tento článek je přesně pro vás, a pokud ne, tak také, neboť máte možnost se něco o legendární zrcadlovce dozvědět.

Jednooká zrcadlovka na svitkový film 6 x 6 (později upravená i na 35mm kinofilm) Flexaret je nejznámějším a nejrozšířenějším typem fotoaparátu domácí výroby a vlajkovou lodí podniku Meopta Přerov. Kořeny tohoto přístroje sahají do středočeské vesničky Hovorčovice, kde od roku 1934 sídlila továrna na optické výrobky Bratři Bradáčové. Majitelé firmy Jan a Jindřich Bradáčovi byli šikovnými konstruktéry a v roce 1936 přišli na trh s moderním fotoaparátem – zrcadlovkou Kamarád. Díky spojení bratrů se zdatným obchodníkem Bedřichem Kuhem pak kvalitní přístroje zaznamenaly značný úspěch doma i v zahraničí. V roce 1938 přichází firma s revoluční novinkou

– přístrojem Autoflex, jehož tělo tvoří frézovaný odlitek z lehkého kovu a zaostřování objektivů se inovativně provádí pomocí spojení frontálních čoček lankem.

Další rozvoj a úspěšnou existenci firmy však narušuje dramatický podzim 1938. Společník bratří Bradáčů, který financoval výrobu, byl totiž židovské národnosti a po mnichovském diktátu se rozhodl raději z Československa ohrožovanému nacistickým Německem emigrovat. Výrobu nabídl k prodeji, do čehož se vzápětí vložila přerovská Optikotechna, která v té době rozšiřovala svůj civilní výrobní program. Jednou z oblastí byla výroba fotografických přístrojů (dobově zvaných jako fotokomory), kterou již delší požado-

val americký obchodní zastupce. Optikotechna byla ovšem do té doby limitována nedostatkem konstruktérů, kteří by dokázali nové přístroje připravit do výroby. Koncem roku 1938 tak firma zahájila jednání s bratry Bradáčovými a Bedřichem Kuhem o odkoupení výroby. Požadovaná cena byla prodejci stanovena na 987.000 tehdejších Kč (v přepočtu na dnešní měnu asi 15 milionů), vycházející z toho, že pro rok 1939 se počítalo s výrobou 3000 přístrojů Autoflex (cena 1290–1620 Kč) a 7000 Flexette (cena 790 Kč), což byla levnější varianta modelu Autoflex. Nová výroba slibovala Optikotechně značné odbytové možnosti, přičemž 80 % objemu se předpokládalo pro export (hlavně USA, jižní

Amerika či Anglie). Prvotní propočty pak garantovaly zisk v hodnotě půlmilionu prvorepublikových korun. Současně s převzetím výroby, byli v Optikotechně zaměstnaní, jakožto odborní vedoucí, také bratři Bradáčovi. V březnu 1939 byl obchod realizován (výsledná cena byla nakonec ještě o 62 tisíc korun nižší), čímž byla odstartována éra výroby fotoaparátů v Přerově.

Vzhledem ke kvalitní konstrukci přístrojů, neprovázely zavedení nové výroby žádné zásadní komplikace. Pouze bylo v technické zprávě představenstva k 7. květnu 1939 konstatováno, že „přístroje však vyžadují řádnou výrobu součástek, která výroba v dílnách bratří Bradáčů nebyla prováděna po továrnicku.“ Přístroje byly pochopitelně opatřeny novým logem a současně v Přerově prošly některými konstrukčními úpravami, a tak u typu Flexette bylo v rámci zlevnění vypuštěno např. automatické blokování snímků. Nejzásadnější změnou ovšem bylo přejmenování přístroje na nové rzye přerovské pojmenování – Flexaret. Kdy přesně a zároveň kdo vlastně název pozdější legendy vymyslel, bohužel není známo a odpověď se ještě skrývá v archívních materiálech. Musíme si tak vystačit s poz-

První fotoaparáty vyráběné v Přerově – Autoflex a Flexette. Konstrukce firmy Bratři Bradáčové, zakoupená v roce 1939.

natkem, že k tomuto historickému počínu došlo někdy v průběhu roku 1939. Další novinkou byly, již od dubna probíhající, práce na vylepšené variantě Autoflexu, která ponese již nové „přerovské“ jméno Optiflex. Mezi vylepšení patří automatické blokování počítadla či nová závěrka

Compur. Neméně významnou inovací byla postupná změna snímacích a hledáčkových objektivů německých firem za vlastní typy Mirar či Anastigmat. V dubnu 1940 je dokončena konstrukce Optiflexu se závěrkou Compur a současně se v průběhu roku pracuje na nové verzi Flexaretu, při-

čemž Ing. Ladislav Hlavatý přichází s originální konstrukcí, využívající centrální (resp. tzv. frontální) zaostřování pomocí páky pod snímacím objektivem, což je prvek, jenž bude uplatněný i u všech následujících verzí přístroje. K novinkám patřilo také použití lehké elektronové slitiny na výrobu těla. O centrální zaostřování byla následně doplněna i konstrukce Optiflexu. Ovšem i přes slibné výsledky ve vývoji narážela výroba nových typů fotoaparátů na těžkosti, pramenící ze zvyšujícího se zapojení Optikotechny do válečné výroby pro německou brannou moc. Mírová výroba totiž tvořila jen něco málo přes 12 % objemu a pro její výrobky bylo čím dál složitější získávat materiál a výrobní kapacity. S problémy se potýkaly i dodavatelé a výhradní výrobce závěrek, firma Albert Gauthier z Calmbachu, plnil objednávky jen částečně, čímž brzdili zahájení sériové výroby nového Flexaretu II. Komplikace provázely i vylepšený Optiflex II a teprve v únoru 1941 začalo s přípravou zkušební série padesáti kusů. V březnu 1941 pokusná dílna pracovala konečně na postavení zkušebního vzorku Flexaretu II s centrálním zaostřováním a v průběhu roku byla zahá-

jena sériová výroba, jež ale do konce roku dosáhla jen 243 kusů. Obdobně byla limitována i výroba další přerovské novinky – malého fotopřístroje Mikronette (později Mikroma), jichž se sestavilo pouze 23 kusů. Nakonec byly výrobní i vývojové práce příštího roku kvůli požadavkům válečné produkce zcela zastaveny, i když na vývoji se v utajení pracovalo dále a vznikly dokonce konstrukční prvky později uplatněné u následujícího typu Flexaret III.

V Přerově byl ještě roku 1939 Bradáčův Autoflex rekonstruován na model Optiflex, později modernizován na verzi Optiflex II.

Další kapitolu výroby fotopřístrojů v Přerově tak bylo možné napsat až po skončení 2. světové války. Optikotechna se ale po osvobo-

První ryze přerovský fotoaparát Flexaret II konstruktéra Ing. Hlavatého z Optikotechny

zení musela současně vypořádat s přechodem z válečné na mírovou výrobu, což obnášelo četné technické a organizační potíže omezující výrobu některých typů výrobků. A tak, i když fotoaparáty představovaly výhodný artikl pro poválečný trh, byl náběh jejich výroby spíš pomalejší. V červenci 1945 bylo vyrobeno prvních 87 kusů Flexaretu II a dalších 330 následovalo až v září. V říjnu přibylo 476 a v listopadu už se měsíční produkce zvýšila na 603, aby v prosinci „spadla“ na 464. Za rok 1945 pak výrobní linku opustilo celkem 1960 kusů Flexaretu. Poptávka byla ovšem vý-

razně vyšší a továrna měla splnit objednávky celkem na 13600 fotoaparátů. Výrobu však omezovaly tenčící se zásoby závěrek a koncem října jich v podnikovém skladu součástek zůstávalo jen 2360. Jednateli firmy doc. Mazurkovi se sice podařilo zajistit 2000 závěrek Prontor O, jež měly z Francie přijít v lednu 1946, a dále byl získán příslib dodávek od výrobce závěrek Compur – firmy Friedrich Deckel z Mnichova. Konjunkturu v oblasti fotokomor se firma snažila využít i ve vývoji a koncem roku se v Přerově pracuje na modelu Flexaret III, který bude vybaven mj. převíjením pomocí kličky a počítadlem snímků. Poválečná hospodářská transformace je ovšem charakteristická řadou těžkostí a změn, mezi něž patří znárodnění a s ním spojené reorganizace. Tomu se nevyhnula ani Optikotechna a v říjnu 1945 je továrna znárodněna, poté vyčleněna ze svazku Zbrojovky Brno a v květnu 1946 začleněna do nového národního podniku Meopta – spojené závody pro jemnou mechaniku a optiku v Přerově. Optikotechna je tak do vzniknuvšího optického kombinátu začleněna jako závod M3 a později je její původní název změněn podle hlavního podniku na Meopta.

Flexaret III.

Na pozadí historických změn se výroba Flexaretu snažila vypořádat s provozními problémy. V lednu 1946 objem produkce klesl na 258 kusů a zpoždění příslibené dodávky závěrek Prontor II z Francie (německý výrobce AGC se totiž nacházel ve francouzské okupační zóně) nakonec zastavilo výrobu. V polovině února již zbývalo pouhých 150 závěrek a dodávka slibovaných závěrek byla prodloužena o další dva a půl měsíce. Dodání bylo ovšem jen provizoriem a počátkem června již závěrky opět docházely. Za takových podmínek pak výroba Flexaretu je pro podnik ztrátovou záležitostí. Nicméně výrobní „kotrmelce“ se nakonec daří postupně vyřešit a již v roce 1947 je z Přerova expedováno 4810 Flexaretu II a vznikají i prv-

ní dva kusy Flexaretu III, který je jako jediný z celé vývojové řady vybaven převíjecí kličkou, typickou pro tehdejší přístroje značky Rolleiflex. V roce 1948, kdy se domácí průmysl postupně adaptuje na plánovací hospodářství, je přerovskému záводу Meopty předepsáno vyrobit 5900 kusů Flexaretu II, 3000 nových Flexaretů III a také 800 vylepšených Optiflexů se zaostřování pomocí bočního točítka.

Tak skončila první dekáda výroby fotoaparátů v Přerově, jež se nesla ve znamení úspěšných experimentů i zdoluhavého překonávání počátečních potíží. Nastavila více jak dvacetiletou tradici výroby fotoaparátů v Optikotechně, resp. Meoptě Přerov, během níž bylo do počátku 60. let, kdy byla výroba převedena do nového závodu Meopty v Hynčicích, vyrobeno v přerovské továrně mimo jiných typů také na 200.000 Flexaretů všech verzí.

Původní logo Optikotechny, jež nesly přístroje Autoflex, Flexette, Optiflex a Flexaret I.

Slabikář s nejkratším názvem

V období první republiky se rozvinul zvyk dávat slabikářům různé poetické a přitažlivé názvy. Tak vznikly slabikáře „Sluníčko“, „U nás“, „Cestička malých“, „Děti“, „Pramen“ či „S úsměvem!“. Před 90 lety, v roce 1935, pak vyšel slabikář, který nese nejkratší název ze všech – slabikář „Úl“.

Proč právě název Úl?

Metoda, kterou tento slabikář používá, je řazena mezi analyticko-syntetické. Základem je rozkládání slov na jednotlivé hlásky a písmena a jejich opětné skládání. Takto se zde skutečně pracuje pouze s písmeny a hláskami, slabiky se neuzívají.

Zmíněné skládání a rozkládání má být nacvičováno vizuálně i foneticky, jednak proto, aby se vyšlo vstříc různým učebním stylům žáků, jednak proto, že oba druhy rozkladu považuje tato metoda za důležité – fonetický pro psaní, vizuální pro čtení.

Pro pochopení základního principu je na začátku učebnice tento rozklad znázorněn na nejjednodušším slově, tj. na slově „úl“, které má pouze dvě písmena. Obě písmena jsou pod obrázkem úlu vytištěna nejprve vedle sebe, na dalším řádku ale odsazené od sebe. Tímto prostorovým oddalováním se má žákům vysvětlit rozklad „jednotlivé-

ho“ zvuku „úl“ na jeho jednotlivé hlásky „ú“ a „l“. Při nácvičku ve škole se doporučovalo toto odsazení písmen postupně zvětšovat na více řádcích, vznikaly tak „pyramidy“ z písmen, které měly vizuální rozklad ulehčit.

K nacvičenému slovu „úl“ se následně přidávala další hláska/písmeno, takže vznikají jednoslabičná slova hůl, sůl, vůl ap. Postupně jsou děti seznamovány podobným způsobem s ostatními hláskami a písmeny, přechází se na slova víceslabičná a věty.

A právě ono první slovo slabikáře, na němž se zároveň demonstrovuje užitá metoda, se stalo i názvem této učebnice.

Autor slabikáře František Merta

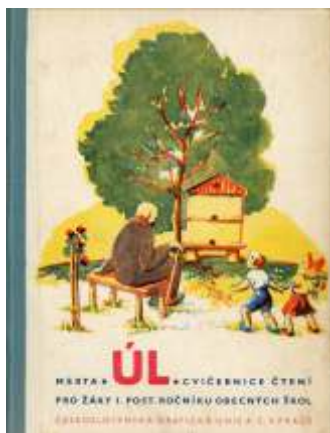
Autorem slabikáře „Úl“ je pedagog, překladatel, redaktor a osvětový pracovník František Merta (1872–1953). Narodil se v Dubicku u Zábřehu, vystudoval učitelský ústav v Příboře a poté

Obálka prvního vydání slabikáře „Úl“ z roku 1935

učil na několika školách na Zábřežsku. V letech 1920 až 1932 působil jako okresní školní inspektor v Zábřehu, v letech 1929 až 1935 byl senátorem v Národním shromáždění za Československou stranu národně socialistickou. Byl rovněž funkcionářem několika učitelských spolků: Učitelské jednoty šumpersko-zábřežské, Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, Československé obce učitelské.

V letech 1907 až 1923 byl redaktorem známého učitelského časopisu „Komenský“.

Desky druhého vydání slabikáře „Úl“ z roku 1937

Poté, co přestal být hlavním redaktorem, zůstal v redakční radě „Komenského“ až do konce 30. let 20. století. Podílel se rovněž na vydávání časopisu „Volná škola“ a edice „Veškerých spisů J. A. Komenského“. Kromě článků v pedagogických časopisech publikoval i několik knih a překladů, věnoval se zejména občanské a mravní výchově.

První slovo v slabikáři, které je zároveň i názvem slabikáře – úl

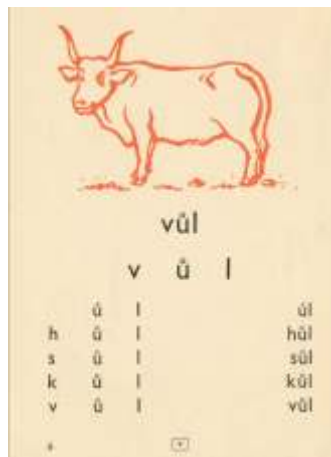
Přeložil např. spis Fr. Jodla „Problém mravní výchovy ve škole“, napsal publikace „Mravní výchova ve školách francouzských“, „Mravní výchova laická a metody mravního vyučování“, „Základní metody občanské nauky a výchovy“ či „Učebné osnovy občanské nauky a výchovy pro školy obecné a občanské“.

V roce 1932, kdy mu bylo 60 let, odešel do výslužby. Tři roky poté vydal svůj slabikář „Úl“.

Dlouhá doba k vydání slabikáře a krátká doba jeho užívání

Podle vlastních slov začal František Merta připravovat svou „cvičebnici čtení“ již před první světovou válkou, kdy nebyl ve své vlastní praxi učitele spokojen s metodou výuky podle tehdejšího slabikáře: „Již před válkou sestavil jsem na důtklivé vyzvání předního našeho původce slabikářů a reformátora elementárního čtení vlád. rady J. Jursy cvičebnici »Úl«. [...] postoupil jsem ji s krásnými ilustracemi příteli Ant. Krátkého vídeňskému státnímu knihoskladu. Tak se dostal [...] »Úl« do schvalovacího řízení. Proč se mu nedostalo aprobace c. k. ministerstva kultu a vyučování ve Vídni přese všechno úsilí pana vládního rady Jursy, nechci zde připomínati.“

Svou původní práci se rozhodl po tak dlouhé době od jejího vzniku publikovat i proto, že ve 30. letech 20. století, v důsledku zavedení globální metody výuky čtení u nás, probíhala živá odborná diskuze o různých postupech při vyučování čtení. K této diskuzi chtěl Merta přispět prezentováním své metody prostřednictvím slabikáře „Úl“.

Ukázka rozkládání a skládání jednoslabičných slov

Poprvé vyšel slabikář „Úl“ v nakladatelství Československá grafická Unie v roce 1935. Schválení ministerstva školství a národní osvěty získal v dubnu 1935 pro pokusné vyučování jako „cvičebnice čtení“. V prvním vydání byl ilustrován jednoduchými černobílými obrázky Antonína Krátkého. Na obálce slabikáře byl otištěn také krátký metodický návod k výuce.

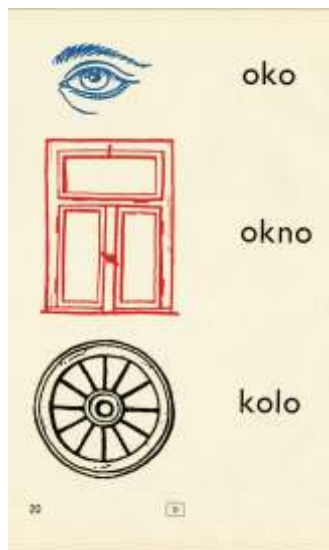
V roce 1937 vyšel slabikář „Úl“ ve stejném nakladatelství ve druhém, přepracovaném vydání. Ministerstvem byla tato publikace schválena v květnu 1937, nyní již jako „učebnice“. V podnázvu, užívaném autorem, byla však stále označena za „cvičebnici čtení“, za jakou ji Merta také vždy považoval. K původnímu ilustrátorovi A. Krátkému přibyl v druhém vydání Gabriel Čeněk a obrázky se částečně změnilly také barevně. Stále byly jednobarevné, podobně jako v prvním vydání, byly ale provedené ve třech různých barvách – převážně modře nebo červeně, některé též černě. Na deskách slabikáře můžeme najít barevný obrázek vztahující se k jeho názvu: dědeček a dvě děti poblíž úlu stojícího pod stromem.

Jak bývalo tehdy obvyklé téměř ve všech slabikářích, byl v „Úlu“ rovněž připomenut československý prezident. V prvním vydání byla otištěna básnička „*Přání k 7. březnu*“, věnovaná prezidentu Masarykovi, který však na konci roku 1935 abdikoval a prezidentem se stal E. Beneš. V druhém vydání „Úlu“ z roku 1937 byla proto zařazena povídka „*Náš pan prezident po prvé ve škole*“, popisující zápis malého Edvarda Be-

neše do kožlanské školy. Zároveň v slabikáři zůstala i původní báseň „*Přání k 7. březnu*“, ovšem jen ve zkráceném znění.

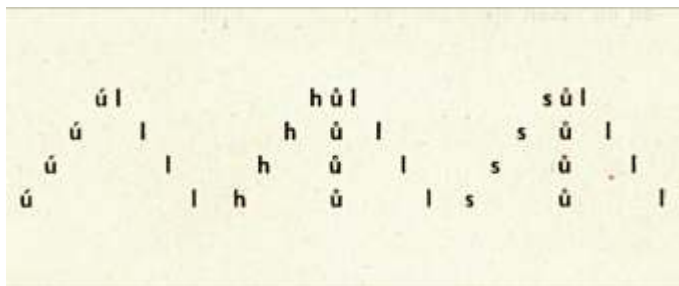
V roce 1938 vyšla metodická kniha „*Příručka k Úlu: teoretický a metodický průvodce ke cvičebnici elementárního čtení Úlu od Františka Mertty*“. Teoretickou část příručky napsal sám Merta, praktickou část připravil pedagog Hynek Kohoutek, který vyzkoušel vyučování podle metody „Úlu“ v cvičné škole učitelského ústavu ve Slezské Ostravě. Na základě těchto praktických zkušeností bylo jednak upraveno druhé vydání slabikáře, jednak sestavena zmíněná příručka.

Z třetího vydání slabikáře „Úl“, o kterém se uvažovalo na začátku 40. let 20. století, tedy již v průběhu 2. světové války, ale nakonec sešlo a slabikář nevyšel ani po válce. Zatímco před válkou bylo pro české školy schváleno 12 slabikářů, po roce

V druhém vydání slabikáře byly obrázky jednobarevné, pro jejich tisk byly použity tři různé barvy.

1945 se počet povolených slabikářů výrazně snížil. Mertův „Úl“ mezi ty schválené a opět vydané už nepatřil. Obě před válkou publikovaná vydání uchovává přerovské muzeum ve své sbírce učebnic.

Ukázka rozkladu slov do „pyramid“ uveřejněná v metodické příručce k slabikáři.

Víte, čemu se říkalo **ajnmolanc**?

Dnes vám představíme drobnou dřevěnou pomůcku, která má poněkud falický tvar, ale spíše připomíná miniaturu prvorepublikového reklamního válce, který dříve stával na náměstích a samozřejmě taktéž v rušných ulicích měst, a také celou řadu příbuzných sbírkových předmětů z příslušného regálu depozitáře. Nebude chybět ani malý bonus v podobě několika básniček a písňového textu.

Lubomír Vyňuchal

Jedná se o jednu z letošních akvizic, jež byla zapísána do sbírky MKP pod evidenčním číslem UP 8483. Patří do oblasti početních pomůcek a dala by se označit jako tubusová malá násobilka. V češtině se hovorově užíval v minulosti pro násobilku výraz „ajnmolanc“, což samozřejmě vychází z německého slova Einmaleins (das kleine Einmaleins). Pomůcka slouží k násobení čísel 1 až 10 a příslušné násobky můžeme vyčíst v kruhových otvorech v sestupné řadě na otočné trubici, tvořící vnější plášť. Patříčná čísla určená k násobení jsou vyražena v horní části na obvodu válce a pro lepší čitelnost ještě zvýrazněna červenou barvou.

Drobná pomůcka, či spíše dětská hračka, je vysoká 17,5 cm a má průměr 4,7 cm. Výrobce ani přesnou dataci prozatím neznáme, nicméně se jedná o záležitost z druhé poloviny 20. století.

Příbuzné pomůcky a počítadla se vyrábí i v dnešní době, ale podobu s perforovaným pláštěm jsem dosud v žádné nabídce nezaznamenal. Ale velká část čtenářů si jistě vybaví plastové retro propisky značky ROSA-NA, které využívaly stejný systém.

V naší sbírce nechybí ani celá řada vydání tzv. Elektrické násobilky. Od těch retro kousků až po současné výrobky, neboť princip se nemění. Základem je lepenková krabička se sadou perforovaných listů s příklady, baterie a objímka s malou žárovkou, tenká kovová destička a dvojice vodičů s plastovými držadly. Najdete zde i elektronickou hru „Násobilka“ ze začátku 80. let 20. století, která svým tvarem a plastovým pláštěm připomíná jakousi dětskou stolní kalkulačku či miniaturu obchodní pokladny (výrobce: STYL Plzeň, VDI, cena: 50 Kč).

Násobilce v malé chvílce

A pro zajímavost přidáme ještě malou násobilku ze zcela jiného soudku. V roce 1936 byla vydána učebnice s názvem *Násobilce v malé chvílce*, jejíž autorkou byla Leontina Mašínová (nakl. Edvard Fastr v Lounech). Měla pevnou vazbu, 38 stran a pro každý příklad zde byl obrázek (ilustrace pořídil Karel Svolinský). Obálku zdobil obrázek s kohoutkem a čtyřmi jablky a titulní stránku pak čtyři ptáčky, dva parníky na moři a kvarteto ryb. Tvorba Leontiny Mašínové (1882–1975) zahrnuje více než 50 knih a právě ty dětské představují její podstatnou část. Absolvovala kutnohorský učitelský ústav voršílek a až do předčasného odchodu do penze v roce 1930 působila jako učitelka na měšťanských školách.

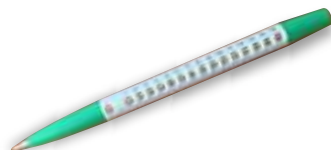
Své pedagogické zkušenosti zúročila v jednoduchých verších určených malým školákům a její dětské knížky a leporela často ilustrovala Marie Fischerová-Kvěchová. Psala ovšem také historické romány a sesbírala a poté upravila řadu pověstí a legend. Z její tvorby pro dospělé je nejznámější trilogie o životě J. A. Komenského s názvem *Nesmrtelný poutník*.

Ale vraťme se zpět k jejím učebnicím pro prvopočáteční čtení a počty. Ještě než se budeme věnovat v úvodu zmíněné publikaci, připomeneme alespoň knížku *Abeceda* (J. R. Vilímek, 1941, ilustrace: Divica Landrová). Následující řádky věnujeme několika básničkám z učebnice *Násobilce v malé chvílce*.

$2 \times 1 = 2$
mourovaté kočky
najedly se dosyta
omaštěné čočky

$9 \times 2 = 18$
Devětkrát dva vojáčekové
osmnáct je vojáčků,
srovnáme je tady na krám,
půjdu jako na dračku!

A skončíme básničkou z poslední stránky:

*Už jsme všechno znásobili,
desítky jen zbyly.
To nic není, to je pouhá
hračka, lidé milí!*

*Jednou deset že je deset
ví přece malé děcko,
ostatně je tady vedle
na tabulce všecko.*

*Ne, to bylo počítání
až se v hlavě míhá,
kdo by řekl, z násobilky
že je celá kniha!*

*Věřte, kdo ji chutě čítá
večer a zas ráno,
že má všechno ve chvílince
správně spočítáno.*

*Sešity má bez chybičky
pouze s jednotkami,
kdo nevěří, ať sem běží,
ať to zkusí s námi!*

Leontina Mašíňová

Karel Plíhal na fotografii L. Vyňuchala (Přerov, klub Teplo, 2024)

V úvodu jsme slíbili také malou ukázkou z písňového textu. Jeho autorem je přerovský rodák Karel Plíhal (*1958), který mimochodem zhudebnil rovněž několik básní dalšího našeho známého rodáka, Josefa Kainara. Celá písnička má název *Dopis* a vyšla v roce 1996 na desce *Králíci, ptáci a hvězdy*. Spíše než o matematické příklady v ní jde spíše o poněkud smutnější milostnou lyriku, ovšem komu z nás se něco podobného nepříhodilo... Začneme od třetí sloky:

*„Prej z vesmíru se blíží naše příští zkáza
a Země – to je stará a velmi křehká váza,
popraskaná váza, jako tvoje láska ke mně,
co zbylo z té lásky, co zbude z té Země?*

*Nebude to bolet, neboj, potrvá to chvílku,
přestaneme řešit naši malou násobilku.*

*Přestanem se trápit, kdo ji za nás dopočítá,
přestanem si nalhávat, že na východě svítá,
obyčejní lidé vedou obyčejné války,
chci naposled tě uvidět, a třebaš jenom z dálky.*

*Třebas jenom z dálky, když už to nejde zblízka,
dokud konec toho všeho Pámbu neodpíská...”*

Okénko do muzejních sbírek

Mezi silně poškozené knihy z fondu starých tisků patřil donedávna také Masopust z roku 1580, jehož autorem je Vavřinec Leandr Rvačovský z Rvačova. Jedná se o mravoučné rozjímání, žánrově, tematicky i jazykově jedinečné dílo českého humanismu. Svátek masopustu, období hodování a veselí mezi dvěma postními dobami, posloužil Rvačovskému jako základ alegorického popisu špatných lidských vlastností, neřestí a hříchů.

Helena Kovářová

Vavřinec Rvačovský, zvaný také podle svého rodiště Lorenc Rvačovský z Roudnice, byl nejprve učitelem v Těšíně, poté městským písařem v Hranicích a roku 1565 byl vysvěcen na kněze církve podobojí. Roku 1580 se stal děkanem ve Slaném, kde sepsal své nejvýznamnější dílo *Masopust, kniha o uvedení v pravou a Bohu milou pobožnost, skrz kratochvilné o dvanácti synech Masopustových, patriarchálních pekelných, rozjímání, spasitelná naučení dávající, proč se jejich tovaryšstvo všichni varovati mají*. Kniha začíná původem postavy Masopusta a výkladem jeho zlé moci. Každému z jeho dvanácti synů, vnuků ďáblových (jejich matku Pýchu zplodil Ďábel s Nepravostí), je věnována jedna část čtvrté kapitoly. Jsou jimi: Soběhrd, Lakomec, Nádherný, Vožralec, Vzteklik, Pochlebník, Závistník, Klevetník, Všetýčka, Lench, Darmotlach a Lhář. Následně dojde k soudu mezi Masopustem a Quadragessimou (alegorická postava čtyřicetidenního postu). Masopust je vypovězen a v závěru knihy umírá.

Rvačovský v textu využívá hojně exempla, citáty z Bible, církevních učitelů, antických autorů, stejně tak mytologické příběhy, bajky a kronikářské záznamy. Z díla je patrná paralela k Novému zákonu. Autor ale také čerpal ze svých životních zkušeností. Dostával se totiž často do konfliktu s farníky, nadřizenými církevními úřady, ale také s představiteli měst a obcí kvůli výtržnos-

Lhář - dvanáctý syn Masopustův.
Jeho počátek spadá do ráje, kde lhal Evě a Adamovi.

tem. V Hranicích se následkem dluhů ocitl dokonce ve vězení.

Masopust vytiskl Jiří Melantich z Aventina jako svoji poslední knihu a to pravděpodobně ve spolupráci se svým zetěm Danielem Adamem z Veleslavína. Bohužel neznáme autora čtrnácti celostránkových dřevorezů. Ilustrace s podobiznami Masopustových synů zhotovil se smyslem pro humor a satiru. Kniha v barokní převazbě se slepotiskovou výzdobou z 18. století pochází z fondů bývalého Městského musea v Přerově. Kvůli

havarijnímu stavu byla v roce 2021 předána Fakultě restaurování Univerzity Pardubice, kde odborný zásah provedla studentka Diana Janečková pod vedením MgA. Ivana Kopáčíka. Náročné práce zahrnovaly jak procesy čištění papíru, usňového pokryvu desek a kování, tak doplnění a vyspravení

ztrát podložky. Nefunkční knižní blok musel být rozebrán a znovu sestaven. Ke zložené vazbě byl kvůli obnově funkčnosti vyroben doplněk z bukového dřeva. Knihu tak znovu mohou využívat badatelé a je připravena i pro některou z budoucích výstav muzea.

Průběh restaurátorských prací

Doplnění poškozených desek bukovým prknem

Stav před (nahore) a po restaurování (dole)

*Darmotlach - jedenáctý syn Masopustův.
Vypráví nestoudné příběhy, které by pobožní lidé
neměli poslouchat. Hanebně mu smrdí z úst.*

Přerovské povstání z 1. května 1945, které je vnímáno jako začátek celé série českého květnového povstání, má i po 80 letech svá bílá místa.

Patrně se již nikdy nepodaří přesně rekonstruovat mechanismus vzniku tohoto prvního ozbrojeného vystoupení proti okupantům v českých zemích. Na základě dostupných pramenů tak lze na událost pohlížet jako spontánní záležitost, kterou „vyvolala ulice“.

Jan Švehlák

POLICIE V ČELE PŘEROVSKÉHO POVSTÁNÍ

Petr Sehnálek

Tradiční svátek práce byl v domácím prostředí vnímán jako symbolický den svobody a zároveň i jisté revolty, který si i navzdory okupační perzekuci udržel svůj takřka magický význam. O to silněji pak byl vnímán v době, kdy se blížil konec nenáviděné Třetí říše, a občané cítili, že konečně nastal čas pro aktivní odpor proti okupantům. A skutečně v prostředí odbojových organizací se již počítalo s variantami plánu na protiněmecké povstání, které mělo být řízeno a zahájeno na signál štábu 1. partyzánské brigády Jana

Žižky. Nicméně vedení brigády v čele se sovětskými partyzány bylo v kontaktu nezávisle hned s několika odbojovými skupinami (místní partyzánské jednotky, železniční odboj, okresní organizace Viktor zařazená do sítě organizace TVCO, tvořící podřízenou složku partyzánské brigády, či skupina RSI /Rudá slovanská internacionála/, zajišťující brigádě zásobování). Kvůli tomu operovaly některé skupiny s odlišnými úkoly, a tak když byly přípravy na konci dubna ze strany partyzánské brigády zrušeny a bojové akce povoleny jen na přímý

rozkaz štábu, tak se tato zpráva dostala jen vedení organizace Viktor a omezenému okruhu jejich dalších kontaktů. Mezitím však jiné skupiny i nadále operovaly s instrukcemi připravit povstání.

Koncem dubna tak finišovaly přípravy k akci společné partyzánské jednotky majora Jaroslava Zapletala, o nichž ovšem existují jen kusé informace, a pak také plán na převrat, v němž měla hrát hlavní roli přerovská městská policie čili dle tehdejší terminologie obecní výkonná policie. Jedním z organizátorů měl být plukovník František Rakovčík, který byl autorem plánu na povstání odbojové organizace výsadku Clay na celém území východní Moravy (viz Zpravodaj leden–březen 2023 a červenec–září 2024). Koncem války tak měl Rakovčík připravit menší plán na převzetí města k večeru 1. května, k čemuž mělo dojít za předpokladu, že se v Přerově podaří udržet klid a nedojde k narušení odchodu Němců.

Řízením akce byli pověřeni velitel policie a jeho zástupce nadporučík Jan Švehlák a vrchní strážmistr František Vitásek. Do příprav byl částečně zasvěcen i strážník František Drábek, který měl na 1. května připravit spolehlivé členy přerovského policejního sboru. Dalšími účastníky tohoto převratu měli být muži vybraní plukovníkem Rakovčíkem a také někteří členové komunistické strany. K dokreslení organizační sítě, která posléze ovlivnila další vývoj událostí, je třeba uvést, že přerovští policisté byli jako samostatná četa začleněni do tzv. úderné rotý Technické nouzové pomoci, se kterou pro nasazení při povstání původně počítalo vedení organizace RSI. Ačkoliv účast na jakémkoliv plánu k převratu byla funkcionáři přerovské ilegální KSČ rozporována a k plánu se po válce nepřihlásil ani jeho údajný strůjce plk. Rakovčík, je třeba jej chápat jako jeden ze zásadních faktorů ovlivňujících události přerovského 1. května

Masarykovo (za okupace Dolní) náměstí po poledni 1. května 1945, v pozadí vpravo budova radnice a policejní služebny, kde probíhaly ústřední organizační aktivity.

1945. Ostatně závěr dubna se obecně nesl ve znamení zvýšených aktivit v podzemní činnosti a příprav k aktivnímu vystoupení napříč organizacemi, jež k sobě postupně hledaly cestu. Probíhaly tak schůzky klíčových činitelů plk. Rakovčíka či mjr. Zapletala, kde se řešily otázky získání zbraní a sjednocení odbojového hnutí. Večer 30. dubna byl ustanoven okresní národní výbor, jehož vedením se stal vedoucí organizace Viktor Bohuslav Šída, který vybrané spolupracovníky informoval, že štáb partyzánské brigády nedodá dříve slíbené zbraně a ruší veškeré přípravy na plánované povstání. Zásadní zpráva tak měla být postupně předána po spojkách zainteresovaným složkám.

Druhý den, 1. května, který byl i za okupace dnem pracovního klidu, se ráno občané vydali do města na pravidelné sváteční korzo. Podle pamětníků „všeobecně se čekal konec války, ale zprávy v rozhlase to nepotvrzo-

valy, přesto, že mnohý z občanů to v ulicích tvrdil, že je to hotovou věcí, a proto po dlouhé době bylo vidět na ulicích rozzářené obličejy.“ Jiný z účastníků výstižně popsal atmosféru očekávání: „Rychlý postup Sovětské armády na území Moravy, prohlášení naší vlády v Košicích a zprávy zahraničního rozhlasu, které vyzývaly k tomu, aby každý se vzchopil ke konečnému vyúčtování s nenáviděnými nacistickými okupanty, vyvolaly všeobecně útočnou náladu ... všechny zprávy a hodnocení naznačovaly, že nadešla pravá hodina k ozbrojenému povstání.“ Tuto bouřlivou směs zažehla rozbuška v podobě zprávy, údajně odposlechnuté z rozhlasu, že Německo kapitulovalo, je konec války a je opět obnovena samostatná republika. Následoval dominový efekt různě závažných reakcí – od vyjádření radosti provoláváním slávy republiky, přes vyvěšování státních vlajek až po zastavování vojenských transportů projíždějících městem, jež skončilo spontánním odzbrojováním vojáků.

Rostoucí ruch v ulicích, zejména na hlavním náměstí a v jeho okolí, sledoval z radnice, kde se nacházela i policejní služebna, npor. Švehlák a s napětím čekal, co přinese další vývoj. Zvěsti o kapitulaci a první zbraně v rukou civilistů byly zřejmě tím impulzem, které přiměly Švehláka s Vitáskem jednat. Osadili hlasatelnu městského rozhlasu a kolem poledne se z amplionů po celém městě rozšířila zpráva, že Německo kapitulovalo a nastal mír. V hlášení se Švehlák s Vitáskem střídali a kromě informací o německé kapitulaci, vyzývali k odzbrojování Němců a svolávali muže do zbraně. Zpráva o konci války byla dokonce vysílána i německy, aby se dostala i k projíždějícím vojákům. Další výzva pak směřovala k důstojníkům i záložníkům předválečné čs. armády, kteří se měli dostavit k radnici, aby zde dostali úkoly od národního výboru.

Vrchní strážmistr František Vitásek
v policejní kanceláři v budově radnice

Revírní štábní strážmistr Jan Sedlák.

Vysílání městského rozhlasu se stalo nej důležitějším impulsem k definitivnímu rozšíření povstání a akcelarování jeho akcí – budování zátarasů, odzbrojování vojáků a zabavování jejich vozidel či pokusů obsadit důležité objekty a zařízení (Optikotechna, elektrárna nádraží, sokolovna, Tyršův most atd.). V souladu s revolučním vývojem nechal npor. Švehlák zajistit kolaboranty z řad strážníků, přičemž jejich odzbrojení a uvěznění zajistil revírní štábní strážmistr Jan Sedlák spolu se strážníky Drábkem a Stuzkou. Mezitím se radnice proměnila v centrum organizačních aktivit a byl zde některými členy městské rady, jež byla Němci v roce 1940 rozpuštěna, ustanoven revoluční národní výbor. Na radnici pak byly ukládány ukořistěné zbraně a před budovou byla odstavena získaná německá technika (osobní i nákladní auta, pásové tahače a dokonce i houfnice). Zde si

aktivně počínal štábní strážmistr Sedlák, který byl po Švehlákovi a Vitáskovi dalším služebně nejstarším členem policejního sboru a jako takový řídil vyzbrojování dobrovolníků zbraněmi a vysílal hlídky, aby zjistili situaci na jiných místech města.

Povstání bylo, ovšem i přes agilnost účastníků, odsouzeno k neúspěchu. Frontová linie se nacházela ještě několik desítek kilometrů od města, které pro Němce představovalo důležitou křižovatku, přes kterou se musely přesunout ještě tisíce vojáků. Udržení průjezdnosti městem bylo pro hladký průběh ústupových operací nezbytností, takže poté, co povstalci přerušili ve městě komunikační koridory, musela německá posádka, složená z jednotek armády, ochranné policie i letectva, i přes počáteční váhavost zasáhnout. Nejprve byly obsazeny důležité křižovatky na přístupech k centru a kolem 14. hodiny začal kordon postupovat postranními ulicemi k náměstí a vytlačovat civilisty. Vyklízení ulic uspišila také výstražná střelba zahájena ze zámecké věže. Po zajištění centra, obsadili Němci i radnici, kde byli vedle spousty přítomných civilistů (kromě členů národního výboru zavítali na radnici i mnozí občané, kteří se chtěli dozvědět nejnovější vývoj situace) internováni i příslušníci obecní policie.

Pro obnovení pořádku bylo na radnici a v ulicích zatčeno přes osm desítek osob, které měly původně posloužit jako rukojmí k uklidnění situace. Zadržení občané byli internováni v budově gymnázia, kam byli po 19. hodině odvedeni také všichni příslušníci policie.

Navečer bylo po dohodě německého okresního hejtmána s posádkovým velitelem vyhlášeno stanné právo a v noci volal převrozké gestapo hlavní velitel bezpečnostní policie v protektorátu dr. Weinmann a nařídil zástupci vedoucího služebny ostrý zá-

sah proti viníkům povstání. Poté telefonoval i státní ministr pro protektorát K. H. Frank, který vyžadoval zvýšení počtu zatčených, vypátrání a zadržení viníků nepokojů a jejich popravení. Vyšetřováním bylo pověřeno gestapo z Olomouce, na což měl na Frankův rozkaz osobně dohlédnout velitel bezpečnostní policie na Moravě Max Rausch, který dostal pověření k uskutečnění tzv. zvláštního zacházení (Sondernbehandlung) – popravy zjištěných aktivních účastníků. Po přijetí rozkazů z Prahy zahájilo přerovské gestapo první šetření a k výslechu na služebně v Máchově ulici byli z gymnázia eskortováni npor. Švehlák, vrch. str. Vitásek a patrň. i št. str. Sedlák, kteří byli dotazováni na okolnosti zadržení strážníků – německých konfidentů. Nadporučík Švehlák při tom argumentoval, že tak učinil, aby dotyčné chránil před revolučně naladěným davem, který se shromáždil před radnicí.

V průběhu 2. května vyšetřování pokračovalo na půdě okresního úřadu, kam se nastěhovala vyšetřovací skupina z olomouckého gestapa v čele s velitelem trestné výpravy Rauschem, který nařídil vybrat

20 až 25 hlavních viníků, kteří budou popraveni. Na základě výslechů, během nichž gestapáci hojně používali fyzické násilí či dokonce mučení, bylo vybráno 21 občanů, kteří buď vystupovali jako členové národních výborů a jednali s Němci o kapitulaci, nebo odzbrojovali projíždějící vojsko, případně vyvěsili československé prapory. K realizaci „zvláštního zacházení“ byli tak vybráni policejní velitelé Jan Švehlák, František Vitásek, který byl při vyšetřování krutě týrán, a Jan Sedlák. Spolu s dalšími zatčenými pak byli v podvečer převezeni do Olomouce, kde již byly na vojenské střelnici Lazce vykopány hroby. Pozdě večer pak bylo 21 Přerovanů odvezeno do prostoru střelnice, kde byli po tříčlenných skupinkách vražděni. Jako vůbec první šli na smrt policisté Švehlák, Vitásek a jediná žena mezi odsouzenými Matylda Dokládalová. Policisté si před exekucí ještě museli svléci saka uniformem, aby se ztížila jejich pozdější identifikace (osobní doklady obětí a část svršků byly po popravě spáleny a cennosti si gestapáci rozebrali). Při odchodu na místo popravy František Vitásek prohlásil, že je nevinný a že konal jen to, co

Místo posledních chvil J. Švehláka, F. Vitásk a J. Sedláka – lazecká střelnice; snímek z exhumace ostatků popravených.

bylo nutné a co pokládal za svou povinnost. Jan Švehlák doplnil, že je to od Němců lumpárna. Poté byli Přerované odvedeni k okraji jámy, kde je gestapák Rimkus postřílel ze samopalu, přičemž Matylda Dokládalová ještě stačila zvolat: „Ať žije Československo!“ Střelba nebyla ovšem příliš přesná a František Vitásek prosil z hrobu o „doražení“, načež po něm vystřelil gestapák Michalek, ale definitivně jej utrpení zbavil až další z popravčích Loibner. Poté pokračovalo vraždění stejným způsobem až do usmrcení posledních vlastenců, jejichž hrob byl objeven až po 10 dnech.

Po exhumaci byla těla převezena do Přerova, kde byl 21 obětím bestiální vraždy vystrojen 14. května společný pohřeb a ostatky byly uloženy v čestném hrobě v městském parku Michalově.

Kdo vlastně byli zavraždění strážci zákona, které jejich postoj přivedl až na popraviště? Všichni tři byli původně četníky.

Nejstarším byl **Jan Sedlák** (16. května 1895 v Kulířově), který nastoupil k četnictvu po skončení služby v armádě (za 1. světové války bojoval mj. na srbské frontě) v listopadu 1919 a v průběhu služby byl zařazen na stanicích Mikulov, Frývaldov, Rýmařov, Olomouc a Moravský Beroun, kde zastával funkci zástupce velitele. Současně dle potřeby sloužil i jako psovod, protože v roce 1925 absolvoval kurz pro výcvik policejních psů. Po záboru pohraničí Němcem byl v listopadu 1938 převelen do Přerova a později přemístěn k obecní výkonné policii. Po revírním štábním strážmistrovi Sedlákovi zůstaly manželka Anna a dcera Zdena.

O dva roky mladším byl **František Vitásek** (22. října 1897 ve Starém Jičíně), který k četnictvu nastoupil také jako válečný veterán po skončení Velké války. Nejprve působil

na různých místech v moravském pohraničí a poté, co absolvoval školu pro výcvik velitelů stanic v Brně, byl roku 1931 určen velitelem stanice v Plumlově a záhy v Břec-lavi. Roku 1933 jej služební povinnosti zavály na Přerovsko, když převzal stanici v Troubkách, kde sloužil až do roku 1943, kdy byl určen velitelem stanice v Přerově. Na všech místech byl oblíbený místními občany pro spravedlivý a lidský přístup k službě. V srpnu 1944 byl převelen k obecní výkonné policii, kde byl zařazen jako zástupce velitele Švehláka. Nejblížešími příbuznými vrchního strážmistra Vitáskova byla manželka Vlasta s dětmi Františkem a Miladou.

Nejmladším, ovšem služebně představeným, byl pak nadporučík **Jan Švehlák** (5. listopadu 1901 ve Velkých Bílovicích), který nastoupil k četnictvu v roce 1923, načež sloužil v Opavě či Butovicích. Dramatický rok 1938 prožil při nebezpečné službě na hranicích u jednotky Stráže obrany státu a po okupaci byl v rámci snižování stavů četnictva převeden k městské policii v Hulíně, již později i velel. Okupační správa ovšem zrušila policejní úřady menších měst, a tak byl Jan Švehlák přemístěn v dubnu 1943 do Přerova na místo velitele zdejší policie. Pozůstalými po npor. Švehlákovi byly manželky Lucie a dcery Květoslava a Eva.

Čest jejich památce!

MUZEJNÍ NOC 2025

Rádi byste zašli do muzea, ale v běžných otevíracích hodinách se vám to příliš nehodí? Nebo toužíte po nevšedním zážitku? Ale beze všeho! Blíží se další ročník přerovské Muzejní noci!

Muzeum Komenského v Přerově se i v letošním roce zapojí do celorepublikového festivalu tzv. „muzejních nocí“, během kterých muzea otvírají své brány i ve večerních hodinách a často svým návštěvníkům nabízí kromě běžné prohlídky výstav a expozic také něco navíc.

Muzejní noc v prostorách přerovského zámku proběhne v pátek 30. května 2025 od 18 do 23 hodin (poslední vstup možný ve 22 hodin) a i letos se mohou děti i dospělí těšit na různorodý doprovodný program. Letošním tématem budou kramářské písně – fenomén, který lze bez obav označit za „bulvární zpravodajství našich předků“.

Program Muzejní noci tak rozšíří a oživí v současnosti probíhající putovní výstavu „Do Brna široká cesta“, která byla připravena ve spolupráci s Moravským zemským muzeem v Brně. Návštěvníkům zážitkovou formou přiblížíme obsah tzv. světských kramářských tisků, ve kterých se zpívalo o rozličných tématech: přírodních katastrofách, o nešťastných láskách, lidských neřestech (např. tabáku), rekrutování, bitvách, kriminálních činech, ale také třeba o krinolíně nebo doktoru Faustovi. Mnohé kramářské písně zlidověly nebo naopak čerpaly z lidové tvorby, díky čemuž se některé náměty či melodie dochovaly až do dnešních dnů.

Muzejní noc letos nabídne například hudební program: vystoupí trio ve složení Magdalena Říčná, Ludvík Běťák a Jan Běťák. Společně se interpretací kramářských písní

dlouhodobě zabývají a v jejich podání zazní řada známých i méně známých textů a melodií.

Návštěvníci však nebudou ochuzeni ani o „živou výrobu“ kramářských tisků. V rámci programu bude možné proniknout do tajů tiskařského řemesla pod vedením Romana Prokeše ze Studia Bez kliky. V dílně budou k dispozici repliky štočků s titulními stranami kramářských tisků a návštěvníci si budou moci vzorové tisky odnést domů.

Na své si však přijdou i milovníci tematického tvoření či zábavně-poučných kvízů, odvážnější návštěvníci si pak budou moci zkusit i nějakou „přerovskou kramářku“ snámi zazpívat.

Lubomír Vyňuchal

Stojí majestátně jako lípa

Pokračování textu z minulého čísla, kde jsme představili letité a památné lípy na území okresu Přerov, nás postupně přenese také do okresů sousedních. První řádky však budou malým návratem k prvotnímu textu, neboť u některých lokalit se nevešla příslušná fotografie či patřičné informace byly dle potřeby zkráceny. Na zveřejnění čekají i další bonusy o nejstarších lípách v Česku, stať o stromech, které byly vysazeny na počest vzniku Československé republiky, představení kvarteta kovářských plastik s motivem lípy i příběhu dívky s lipovou ratolestí z ikonické korunové mince. Můžete se těšit i na tradiční hradařské, pivní a vinné okénko a celou řadu překvapení. Vše je koncipováno jako netradiční pozvánka na právě probíhající výstavu s názvem „Caelum tiliae“.

Lípy na Přerovsku (dodatek)

V minulém čísle jste nenašli fotografie lípy v Hlinsku, aleje v zámeckém parku ve Skaličce, památné lípy v Sušicích, Zábeštní Lhotě či Žákovicích a ještě jednou

zavítáme také do Tučina. Na začátku letošního roku jsem si naordinoval zdravotní procházku k **Sušické lípě**. Rozježděné koleje na namrzlých polních cestách kolem místních slepých ramen v okolí Bečvy mě dovedly až k menšímu sadu ovocných

stromů, na jehož okraji lípa stojí. Bohužel stav celého stromu je dnes poněkud tristní. Citelně se zvětšila dutina uvnitř kmene a i přes lanová jištění akutně hrozí nebezpečí celkového rozlomení stromu a pádu větví. Přístupové cesty k lípě jsou do-

konce označeny plechovými cedulemi se zákazem vstupu. Nicméně i kdyby lípa časem padla, vězte, že její připomínka, resp. zlatá figura stromu se sedmi srdčitými listy, je součástí děleného znaku a vlajky obce Sušice. Mezi další obce na okrese Přerov, jejichž znak zdobí podobná figura, patří rovněž Rakov na Hranickém Záhoří. Zlatá lípa dominuje červenému štítu a zcela dole je doplněna račími klepety.

Hlinsko

především sklonem kmene směrem k silnici, tudíž velké skupině pozorovatelů může tato situace tak trochu připomínat šikmou věž kruhového půdorysu v italské Pise. Hned přes cestu za autobusovou zastávkou zase vyrůstá mladá lipka. Jak hlásá kámen s pamětní deskou u její paty, vysadili ji dne 23. 10. 2009 občané Tučína a zástupci vyhlašovatelů soutěže „Vesnice roku“ u příležitosti vyhlášení Tučína vítěznou obcí. Lípy se vysazovaly i při oslavách významných výročí konkrétních obcí. Například v roce 2008 byla před mlýnem v Citově vysazena lipka, která připomíná tehdejší 725. výročí od první písemné zmínky o obci.

Jen pro dokreslení bychom mohli přidat zmínku o lípě v Lipové (už jen pro ten název a znak obce se čtyřmi

lipovými listy), která roste před kaplí sv. Cyrila a Metoděje. Ostatně v části „Súhrady“ stávaly kolem kamenného kříže čtyři obrovské prastaré lípy. Jako ukázkou spojení lípy a sochy Panny Marie vyzdvihneme lípu na východním okraji obce Radkovy. Jednu z Masarykových lip jsme představili minule v obci Lazníky a dnes si připomeneme lípu stojící poblíž hasičské zbrojnice v obci Dolní Újezd. Byla vysazena v roce 1930 při příležitosti oslavy 80. narozenin prvního československého prezidenta.

Radkovy

Zajímavou lipovou alej můžete zaznamenat podél řeky Bečvy v osadě Rybáře či nad kostelem Nanebevzetí Panny Marie v Potštátě. A ještě malý návrat k fotopříloze minulého čísla. Úvodní fotka s lípou a jezdčyní na koni

Sušice

V Tučíně jsme si připomněli větrem vyvrácenou Janáčkovu lípu, která stávala až do roku 2016 na místní návsi. Z textu nám ovšem vypadla informace o další letité lípě, která roste jen malý kousek od místa, kde stávala ona legendární. Najdete ji v horní části návsi při hlavním tahu obcí u kaple svaté Anny. Strom zaujme

byla pořízena v lokalitě „Přisahanec“, což je návrší nad obcemi Pavlovice u Přerova a Sušice. Poslední fotografie zachytila „Laďovu alej“ u Bezuchova.

Žákovice

Reprezentantky sousedních okresů

Lípa svobody v Bousíně byla v roce 2024 jedním z finalistů 23. ročníku ankety „Strom roku“. Tato zástupkyně místních lip, vysazená v roce 1919, je jedním ze symbolů houževnatosti našich předků, kteří se po 2. světové válce vrátili do zrušované vesničky. Z ruin znovu vybudovali své domovy a návesní lípa nedařilo místní zvonice se tak stala jednou z mála připomínek dramatických příběhů obyvatelstva Dražanské

vrchoviny, které bylo díky nařízení říšského protektora Konstantina von Neuratha (5. 9. 1940) násilně vystěhováno. Bousín se stal na podzim roku 1943 cvičnou bojovou obcí a místní škola se proměnila v pevnost s kulometnými hnízdy. V roce 1955 byla u příležitosti 10. výročí návratu občanů z válečného vystěhování vysazena lipová alej, vedoucí od kulturního domu až na dolní konec obce.

Bousín

Dnes má Bousín i s připojenými Repechy pouhých 150 stálých obyvatel. Na mapě jej najdete 16 km západně od Prostějova v těsném sousedství vojenského újezdu Březina. Mezi jmenovanými obcemi můžete navštívit rozhlednu Kopaninka z roku 2018. Její výška činí 22 metrů a na vrcho-

lovou plošinu vede 83 schodů. Samotný vstup je řízen turniketem s platebním automatem (mince i karty, osoba: 20 Kč). A na konec přidáme i pozvánku místní patriotky, paní Dáši Zouharové, rozené Šrámkové v místním nářečí: „V Bósíně se můžete he vobčersvit. Obchod ho nás ož zase funguje a v hospodě se točí vyborny pivo, každé to říká! Hospodské Karel načepoje určitě dobry he vám. A kdebe vám ztěžkle nohe, pak tade můžete v jedné chalopě he přespat, pronajimaji jo celoročně. Vidíte, jak si te dědinke vopečováváme! Habe ne, ted' sme tade doma a naše děcka tade zapóštijó kořene. Tož si teho mosime hledět he dál.“

Repechy

Jen dodám, že zmíněná hospůdka i obchod stojí jen pár kroků od lípy a ono ubytování přímo naproti přes

cestu. Jedná se o *Chalupu u Šrámků* (č. p. 1), která nabízí ve třech ložnicích a půdní vestavbě nocleh až pro 14 osob. A aby to zakončení bylo opravdu stylové, tak sdělím, že stěny všech pokojů zdobí obrazy s motivy stromů v krajině. V místní části Repechy stojí u opravené kapličky se zvonící a litinového kříže celkem tři vysoké letité lípy. Ještě impozantnější a starší památnou lípu najdete i v nedalekých Drahanech. Má název „Bódova lípa“, obvod kmene přesahuje 5 metrů a roste v jižní části obce ve svahu při horním rožku soukromé zahrady u č. p. 136.

Drahaný

Dolanská lípa na Olomoucku získala v anketě „Strom roku 2022“ titul „Strom hrdina“ (v minulosti ji postihly dva požáry, ale její touha po životě byla takřka ne-

Dolany

uvěřitelná). Najdete ji na odpočinkovém místě poblíž hřbitova a stojí u cesty vedoucí z Dolan do sousední Továře. Na podzim roku 2024 se jí díky grantu dostalo odborného ošetření. Odstranily se suché a slabé větve, vyměnily staré bezpečnostní vazby, vyčistila se dutina, která byla posléze naplněna štěpkou a substrátem. Získala rovněž i novou sousedku v podobě mladé lipky, kterou sem pravidelně chodí zalévat místní děti. V jejím stínu se dnes můžete posadit na lavičku a pozvednout zrak ke kamennému kříži s ukřižovaným Kristem, který jeho donátorka, Johanna Taimarová, nechala vyhotovit již v roce 1877. Podstavec je opatřen deskou s krátkým textem: „*Jak drahá jsi lidská duše! Jehž stojíš život Ježíše! Svatý kříž budiž tobě zbraní! Bys nabyla věčné spasení.*“

Lípu porozumění najdete na okraji obce Heřmanice, což je místní část obce Starý Jičín, a stojí doslova jen pár metrů od hranice okresu Přerov (při silnici z obce Hranické Loučky). Je jednou ze čtyř lip, které byly 26. 5. 1946 vysazeny do čtverce kolem kamenného kříže z r. 1818. Měly připomínat ukončení hrůz 2. světové války a rovněž příležitost uskutečnění prvních svobodných voleb do Ústavodárného shromáždění ČSR a do Národních výborů. Nakonec zůstala jediná a její hodnota spočívá především v propojení životů a osudů minulých, současných a budoucích obyvatel Heřmanic. Zmíněný kříž byl obnoven r. 2011 a zároveň u něj místní vysadili dva nové stromy, dub a lípu. Dnes zde nechybí ani turistický přístřešek s lavičkami a stojanem pro kola.

Heřmanice

Roštinská lípa stojí v jižní části katastru obce Roštín na Kroměřížsku v těsné blízkosti lesa, na žluté turistické značce směr rozcestí a samota „Vlčák“. Jedná se o lí-

Roštín

pu malolistou, jejíž stáří se odhaduje na cca 450 let, přičemž obvod kmene činí 560 cm a výška 20 metrů. Tento chráněný strom, který je již po staletí němým pozorovatelem životů místních obyvatel, byl jedním z finalistů ankety „Strom roku 2024“ a nakonec se umístil na druhém místě (mimochem dostal i hlas od autora článku). Děti se v lípě ukrývají před zraky rodičů, mladí nacházejí útočiště pro své milostné schůzky a starší v jejím stínu čerpají sílu na sběr hub v okolním lese. Mohutný kmen stromu s dutinou uprostřed připomíná bránu do jiného světa, možná proto se stal v širokém okolí jednou z oblíbených atrakcí. Milovníci skalních útvarů pak mohou zavítat hlouběji do lesa a vystoupat na nedalekou Gavendovu či Ovčáckou skálu, které také nesou zajímavé příběhy. Rádi je ve stručnosti připo-

meneme. Gavendovu skálu tvoří čtyři skalní bloky nad samotou „Vlčák“. Právě zde se roztříštil 18. července roku 1945, nedlouho po skončení 2. světové války, jeden ze dvou ruských bombardérů typů Petjakov Pe-2, které se tenkrát v husté mlze srazily nad Chříbskými lesy. Tuto událost dnes připomíná už jen namalovaný kříž na plochem skalním bloku před samotnou skálou. Ovčácká skála zase představuje mohutný skalní balvan, který je na severovýchodní straně rozdělen hlubokou rozsedinou na dva bloky, tudíž i člověku s malou fantazií bude dozajista připomínat dva velbloudí hrby. Místu dal název příběh o nenapravitelném ovčákovi jménem Matěj Struka, který díky své bezmezné lásce k alkoholu propil nejen svěřené stádo, ale i obecní pastoušku a právě na tomto místě se ukrýval před spravedlností. Os-

tatně místní této lokalitě říkají „U ožralého Matěja“. Při návratu do Roštína se můžete občerstvit v místní vyhlášené restauraci „U Lípy“, kterou najdete naproti kostela sv. Anny. Mimochem právě zde začíná naučná stezka k Roštínské lípě.

Těšanská lípa byla taktéž nominována do celostátní ankety „Strom roku“, kde v roce 2004 reprezentovala Zlínský kraj, dostala se dokonce i mezi finalisty a nakonec skončila na čtvrté pozici. Téhož roku byla zařazena i do regionální soutěže „Strom Kroměřížska“, kde zvítězila. Stojí při cestě z Velkých Těšan do Těšnovic a má impozantní rozměry. Obvod jejího kmene měří 470 cm, výška přesahuje 28 metrů a její stáří je odhadováno na 370 let.

Velké Těšany

U místních se těší velké vážnosti a je častým cílem vycházek, milostných schůzek a samozřejmě i místem k odpočinku. Pod lípou stojí starý kříž s letopočtem 1851 a na přilehlém místě jsou pohřbeny oběti rakousko-pruské války z roku 1866 a oběti místní epidemie cholery. Díky svému umístění na vyvýšeném místě je snadno identifikovatelná ve směru od Zlína, ze Světlé, Machové, ale i ze Svatého Hostýna. Na protější vyvýšenině nad obcí stojí dřevěný mlýn německého typu (je zde možnost otáčení kolem vlastní osy a též se mu říká sloupový či beraní). Větrák, spravovaný Muzeem Kroměřížska, byl v roce 2014 prohlášen za národní kulturní památku a při této příležitosti byla nedaleko mlýna vysazena mladá lipka, která tuto událost připomíná.

Tisíciletá

Vůbec k nejstarším stromům na našem území patří tisíciletá lípa velkolistá v Klokočově na Vysočině, resp. Havlíčkobrodsku, nazývaná rovněž **Královská** nebo **Karlova**. Už ve 14. století se jednalo o velice statný strom, v jehož stínu odpočíval roku 1370 sám císař Karel IV. Již jako starý muž, trpící dnou, tudy cestoval

Kolkočov

z hradu Lichnice k léčivému pramenu do Modletína. Do nitra duté lípy s kmenem o obvodu devíti metrů je možné vstoupit po dřevěné roštové lávce. Dutina je samozřejmě kryta stříškami, celý kmen je zpevněn kovovými pásy a okruh kolem lípy chrání nízký kulatinový plůtek. Přímo u kmene stojí kamenný kříž z roku 1908 a nápisem „Pochválen buď Ježíš Kristus“ a do blízkého balvanu je zasazena bronzová deska z roku 1935 s tímto textem pana Lišky: *„Tisíc skoro let přeletělo přes moji hlavu a jsouc nejstarší v království, mohu vyprávěti o svatém Václavu, o slávě Žižkově a Jiříkově i o ponížení lidu českého po bitvě bělohorské. Stáří moje nechť zírá vstříc jen šťastným dnům příštích věků“*.

Nicméně i tato „stařenka“ měla v roce 1990 namále,

neboť stačil jeden jediný nedopalek cigarety, odhozený místními kluky, a nebyť včasného zásahu hasičů, zbyla by jen ona pověst. Ostatně celá Vysočina je krajinou památných lip.

Zpívající

Rád bych připomněl zejména tzv. „matku všech lip“, **Lukásovu zpívající lípu** u krásného roubeného stavení v obci Telecí na Polišsku. Její listy zde šumí již sedm století a místní pověst vypráví o českém bratru Jiřouškově, který v dutině stromu (mimochodem kmen lípy má obvod 11,61 m) v době temna přepisoval knihy Nového zákona a žalmů. Při práci si zpíval, což bylo v blízkém okolí stromu slyšet. V domě pod lípou je možné celoročně navštívit i jednu suterénní místnost

Telecí

malého muzea. Na stěnách zde visí dětské kresby a školní obrazy, v prosklených vitrinách spatříte předměty spojované s lípou (sklenici medu, balíčky s čajem, kosmetiku atp.). Na stolku nechybí krabička s dřevěnými turistickými známkami a papírovými nálepkami (č. 2766). Ve výklenku mě zaujal lístek s básničkou nazvanou Lípa:

*Já, královna stromů
naší země,
míza a život
proudí ve mně,
jsem kvetoucí oáza,
přístavem včel,
jsem úkrytem milenců,
jimž rozum uletěl.
Věťve své k obloze
vztahuji teď, Pane,
život svůj ukládám Ti do rukou,
co stát se má,
tak ať se stane...*

Pověst o „zpívavé lípě“ zpracoval do své povídky, dokončené r. 1887, i Alois Jirásek. Dle záznamu v jeho zápisníku z let 1883–84 víme, že 10. září roku 1883 procházel Telecím a nechyběly zde ani bodové poznámky: „Stařec v lípě, hlas z lípy.“ V roce 2003 se lípa stala součástí znaku obce, o rok později se dostala na poštovní známku o nominální hodnotě 6,50 Kč (zobrazuje strom v zimním hávu) a v roce 2021 byla vyhlášena Stromem roku ČR. Na dohled památného stromu můžete navštívit katolický kostel sv. Máří Magdaleny z poloviny 14. století, který obkružuje hřbitovní zídka krytá šindelem. Do jeho areálu se vstupuje barokní bránou s obrannou zvonící. Dalším unikátem místní vesnické památkové re-

zervace je patrový roubený Roušarův statek s tzv. Poličským dvorem. V roce 2014 byl tento dům (č. p. 16) z 2. poloviny 16. století vyhlášen Národní kulturní památkou. Najdete jej v dolní části obce poblíž silnice při soutoku Žlebského potoka se Svratkou. Od svého vzniku svou podobu v podstatě nezměnil a možná vám bude povědomý, ač jste zde třeba nikdy nebyli. Natáčely se zde totiž některé scény pohádky režiséra Karla Janáka „Nejlepší přítel“ z roku 2017.

Praskoleská

Bezmála devět století již stojí památná lípa v Praskolesích u Mrákotína nedaleko Telče na Jihlavsku. Strom je dutý a uvnitř ukrývá zvoníčku s ukotveným středovým hranoem. Místní pověst se odehrává také v časech náboženské nesvobody, kdy se v její dutině scházeli tajní evangelíci. Když

se tato informace dostala k uším jezuitů, podnikli cestu do Praskoles, lípu vykropili svěcenou vodou a uvnitř upravili kapličku se zvoníčkou. Obvod kmene přesahuje 9,5 metru a dnešní výška stromu je cca 19 metrů. V roce 2000 strom podstoupil sanaci a o rok později došlo k obnovení zvoníčky. V roce 2020 se lípa, patřící do prestižní skupiny nejmohutnějších stromů Česka, dostala až do finále soutěže „Strom roku“.

Praskolesy

Jiřická

Vykotlaný kmen 700 let staré lípy v obci Jiřice u Humpolce sloužil svého času jako noční útulek pro ponocného. Jedna z místních legend připomíná i radikálního husitského kazatele Jana Želivského, který měl pod touto lípou vesničanům kázat o pravém a ne-

Jiřice

pravém bohatství. Chráněnou lípu najdete na Vysočině snad v každé druhé obci. Mezi ty známější patří např. lípa Barborka u stejnojmenné hájovny v obci Častrov, lípa na Kříbu v obci Jámy, lípa srdčitá vedle kamenného kříže na návsi obce Modlíkov či Málkova lípa v Rankově, která přečkala s řadou viditelných šrámů úder blesku.

Nejširší

Pokud vás zajímá, kde najdete vůbec nejširší lípu v Česku, rád tuto informaci sdělím v následujících řádcích. Za stromem, který disponuje obvodem kmene 13,1 metru a průměrem 4,2 metru, se musíte vypravit do obce Pastviny nedaleko Žamberka. Stojí nad místní vodní nádrží při cyklostezce a zároveň zelené turistické značce. Její stáří se odhaduje na 800 let a říká se jí **Vejdova lípa**. Také zde figuruje legenda o uvězně-

ném pasáčkovi v dutině jejího kmene, ale mě zaujala především skutečnost, jak vlastně získala své jméno. To sice souvisí s osobou jednoho z majitelů statku pod lípou, ale nikoliv s jeho jménem, ale přezdívkou. Když se totiž pravidelně téměř každý večer vracel k domovu pan Doleček z hospůdky v údolí, vždy opakovaně pronášel onu památnou větu: „*Kdy já jen na ten kopec vejda?*“ A díky tomuto výroku získal svou přezdívkou a náš památný strom své jméno.

Pastviny

Americká

Poslední dnešní lípa ze škatulky s nálepkou „tisíciletá“ roste na prahu Českého ráje, resp. na jižním úpatí Ještědsko-kozákovského hřbetu. Říká se jí rovněž **Americká** a můžete se za ní vypravit

do obce Tatobity. Stojí na-
proti domu s č. p. 86 mezi
silnicí směrem na Žernov
a potůčkem zvaným Tisov-
ka. Samotný strom, který
v roce 2015 zvítězil v anketě
„Strom roku“, je sice o něja-
ké to století mladší, ovšem
obvod jeho kmene činí úcty-
hodných 925 cm a do vykot-
lané dutiny, zpevněné dvě-
ma železnými obručemi, se
vejde 11 lidí.

I v tomto případě zdobí lípa
vlajku a znak obce a dokon-
ce u cedule s označením
památného stromu najdete
i schránku s pamětní kni-
hou. Místní mohutná lípa
velkolistá, alespoň tak praví
jedna z pověstí, rovněž
v minulosti unikla kácení.
Nejprve dřevorubce vylekal
tajemný hlas z nitra stromu:
„Nesázel jsi, nekácej!“ a poté
následoval pokus místního
řezbáře o uříznutí jedné
z větví. Jakmile přiložil pilu,
přišla vichřice doprovázená
podivným kvílením a kři-
kem, tudíž i tento pokus
skončil nezdarem. A z neda-
léké informační tabule se

můžete dozvědět další zají-
mavosti, třeba že zdejší boží
muka z r. 1776 inspirovala
českého básníka a prozaika
Jana Nerudu k sepsání *Bala-
dy horské*. A ona lípa zase au-
tory písní z divadelní hry
Kurbunkulus, Petra Peška
a Martina Hyblera:

*Znám tu horu tajemnou,
plnou vzácných kamení,
provází nás dnem i tmou,
je na cestách nám znamení.*

*Tam pod strmou strání,
kostel se vsí malebnou,
marně lípa horu mámí,
sladkou vůni medovou.*

R: *V Českém ráji je ten strom,
v koruně ptáci zpívají,
života písně nesou tón,
a větve pověst šeptají.*

Doušek z poháru věčnosti

Pojďme si však připome-
nout ještě jednu lípu v této
oblasti, která už žije pouze
ve vzpomínkách pamět-
níků a literatuře. Svého času
byla pojmem, dokonce i já
bych pro ni měl ve svých
vzpomínkách důležité mís-
to. Když jsem totiž stejně ja-
ko K. H. Mácha podnikl ve
svých triadvaceti letech
„Krkonoskou pouť“, noco-
val jsem nedaleko od ní a mé
lůžko tenkrát představoval

obrovský kvádr slámy na
sousedním poli. Ještě dnes
si vybavuji, jak jsem večer
z této vyhlídky pozoroval
hvězdy a ráno dával jména
putujícím oblakům. Z ono-
ho návrší mezi Sobotkou
a Podkostí, kterému **Sem-
tinská lípa** vévodila, je také
krásně vidět zřícenina hra-
du Trosky. Strom padl při
bouři na konci května roku
2000. Torzo kmene se o 12
let později stalo obětí žhář-
ského útoku, tudíž dnes na-
jdete poblíž jejího stanoviš-
tě pouze kamennou sochu
svatého Jana Nepomuckého
a dvě mladé lipky. Nicméně
jsem zjistil, že ze dřeva pad-
lého stromu byla vyřezána
Semtinská madona a ona
soška čeká na své umístění
v kapličky, která by snad
nad místem původní lípy
měla být vystavěna. Její vel-
ký obdivovatel, spisovatel a
básník Fráňa Šrámek, kdysi
prohlásil: „Každému z nás je
souzen jen doušek z poháru
věčnosti...“

V souvislosti se vztahy mezi
lidmi a stromy můžeme
k tomuto citátu přidat malý
dodatek, že ony mají, při
troše štěstí, nárok hned na
několik doušků. Pojďme
tuhle kapitolkou uzavřít ver-
šem zmíněného básníka:
„Tam u nás doma z mnoha míst
tesknota k srdci míří, však zajdi
k lípě Semtinské a dohoukají
výři...“

Semtin – dobová pohlednice

Nejfotogeničtější

Berte, prosím, název tohoto odstavce s velkou rezervou. Každý má přece ten svůj strom, který by si tuhle nálepku v jeho očích dozajista zasloužil. Já osobně bych do takové top desítky zařadil rovněž **Hraštickou lípu** ze Skuhrova nad Bělou v podhůří Orlických hor. Byla vysazena na hranici dvou pozemků okolo roku 1838. A čím se vlastně liší od podobných listnáčů? Má pravidelnou a košatou korunu, ovšem to by nebylo nic tak výjimečného, její přidaná hodnota spočívá v umístění. Roste totiž na uměle navršeném kopečku, který je na svém úpatí opatřen kamennými sloupky. Její kmen je zcela dole obtočen dřevěnou lavicí a můžete si o něj opřít záda. Prostě ide-

ální místo pro relaxaci a vyslechnutí ptačího koncertu.

Hraštické

Neviny

Ani dnes si nemůžu odpustit také malé hradářské okénko. Zde bych si dovolil připomenout hrad Buchlov, cíl mnoha výletů ležící v pohorí Chříby, konkrétně památnou lípu, která roste na

3. hradním nádvoří, přímo pod terasou s bránou do nitra hradu. Podle pověsti, situované do roku 1581, ji zasadil korunou do země na smrt odsouzený mladý zbrojnoš jménem Vlček. Zda byl odsouzen za zbabělost, či za zločinné spolčení se v různých výkladech liší, nicméně vše se točilo kolem přepadení jeho pána, Jindřicha ze Zástřizl, během lovu v okolních lesích. Údajně jej neochránil a padlo na něj podezření, že byl s celou situací předem srozuměn. Svou vinu popíral a při slyšení soudu tvrdil, že když na místě popravním zasadí do skalnaté půdy lipku kořeny vzhůru, do roka se ujme, zakoření a zazelená, čímž se jeho nevina potvrdí. Stalo se, jak řekl. Mladík byl po roce propuštěn z vězení a ona lípa zde stojí rovných 444 let.

Buchlov

Dobře se pamatuje i nadmořská výška stromu, která činí rovných 500 m n. m. Druhé nádvoří hradu pro změnu zdobí vzrostlé kaštany a další místní stromovou raritou, tentokrát už mimo společnost památných stromů, je rovněž borovička vyrůstající přímo z hradního zdiva vysoko nad hlavami návštěvníků.

Buchlov

Pravda, tyto stromy zná asi každý, ale víte o lípě neviny číslo 2?

Za tímto stromem stačí sejít do centra městečka pod hradem a zamířit k parku před radnicí v Buchlovicích. Byl zasazen místními zastupiteli 21. května roku 2005 u příležitosti dvoustého výročí povýšení obce na městečko. A samozřejmě také „kořeňama hore“, jak se můžete dočíst i na informační cedulce. A jelikož zastupitelé onu recesistickou zkoušku vzali vážně, lipku chodili pravidelně zalévat, opačně zasazený stromek se taktéž ujal. Kdo nevěří, může se sám zajet přesvědčit!

A když už se budete toulat po okolí, doporučím k návštěvě také Muzeum lesnictví a myslivosti na Buchlově, které najdete přímo u silnice vedoucí na hrad. V říjnu r. 2018 bylo v jeho areálu vysazeno celkem pět lip srdčitých, přičemž každá dostala jméno významného lesníka z regionu. Názvy jsou uvedeny na tabulkách vsazených do pískovcových kamenů a zcela samostatný kámen pak obsahuje informaci, že všechny lípy byly vysazeny ke 100. výročí vzniku československého státu.

Mandolinistova lípa

Ještě uděláme malou zastávku v Okrouhlici, obci s kohoutem ve znaku, respektive její místní části s názvem Olešnice. Za vsí, poblíž železniční trati do Světlé nad Sázavou, byla roku 2015 vysazena **Lípa Petra Traxlera**. Jako vzpomínku na skvělého muzikanta, kytaristu, mandolinistu, skladatele, herce i textaře tak učinili členové folkové kapely *Zpětné zrcátko*, v níž od roku 2002 účinkoval. P. Traxler (1948–2014) působil od r. 1965 ve skupině *Skiffle Kontra* (později *Skiffle Contra*, *Český skiffle*, *Žáci*, *Traxleři*). Toto seskupení, proslavené mj. spoluprací

hercem Miroslavem Horičkem, vytvořilo kulturní událost sezóny 1966. Jejich představení s názvem *Máchův Máj* s premiérovým uvedením v pražské Viole, nadchlo i spisovatele Josefa Škvoreckého (mimochoodem roku 1970 vyšlo také na LP desce). Traxler skládal rovněž filmovou hudbu (např. *Vysoká modrá zeď* /1973/, *O třech rytířích a lněné kytli* /1996/ či *Jméno krále* /2008/). Jen dodám, že v Okrouhlici pravidelně pořádají hudební festival *Lípa Petra Traxlera* a připomenu i zdejšího slavného rodáka. V místní části Vadín se totiž roku 1890 narodil světoznámý malíř a národní umělec, Jan Zrzavý. Poblíž mladé lipky najdete sloupek s informačním textem a nechybí zde ani ohniště s příjemným posezením.

Stromy se na nás dívají!

Zcela jistě si vybavíte tento slogan z patnáctidílného seriálu *Paměť stromů*, který ČT poprvé uvedla na obrazovky roku 2003. V každém díle tato slova pronášel jeho průvodce, herec Luděk Munzar, a jejich autorem je režisér a zároveň scénárista Bedřich Ludvík. Ten taktéž napsal a složil i titulní pís-

ničku, jejíž část si zde může připomenout:

*Byť jako on, nemyslet na dějiny.
Byť jako on, jen vrstvat do krajiny.
Prorůstat zem a do hlubin se nořit.
Dát trávě stín a své nebe si stvořit.*

*Tam v korunách se člověku
dech zatají.*

*Tam v korunách se člověk a strom
potkají.*

*Tam v korunách má člověk nebe
na dosah.*

*Tam v korunách, tam člověk ztrácí
z času strach.*

*Člověk a strom, dvě bytosti, dva světy.
Člověk a strom, dvě rozdílné paměti.
Mohutný kmen je pevnost proti času.
Obejmi jej a strom ti dá svou spásu.*

Nutno podotknout, že na scénáři se podíleli ještě dva další spoluautoři, spisovatelka Dr. Marie Hrušková a Jaroslav Turek. Bedřich Ludvík natočil o pár let později další, tentokrát 26 dílný seriál, s názvem *Kus dřeva ze stromu* (2008). Zde byl průvodcem známý výtvarník Martin Patříčný, který se řezbářem a soustružníkem dřeva vyučil soukromě u svého strýce a od roku 1989 se plně věnuje výtvarné práci se dřevem a knižní tvorbě. Každý díl představil vždy jeden strom, kupříkladu lípy se týkal 9. díl. Ohlas na oba seriály byl obrovský, autoři bezprostředně po jejich uvedení poskytli celou řadu rozhovorů, z nichž jsem si poznamenal slova režiséra B. Lud-

víka: „Někdo potřebuje ke změně vědomí drogu, mně stačí stromy.“

Mimochodem celou řádku dokumentů z dílny obou zmíněných pánů najdete na internetovém serveru „YouTube“ pod heslem „bedlud53“. K návštěvě doporučím i stálou expozici Národního zemědělského muzea na zámku Kačina. Má název *Příběh dřeva*, zpřístupněna byla v říjnu roku 2020 a neustále se rozrůstá. Dnes zde najdete více než 800 různých dřevěných předmětů a ukázky dřeva ze 42 druhů stromů. Většinu si může návštěvník nejen prohlédnout, ale také osahat, případně potěžkat. Základem expozice plné interaktivních prvků je právě soukromá sbírka Martina Patříčného, letošního sedmdesátníka. Velkou oblibu si získala místní herna, v níž si můžete z 213 dílků sestavit model zámku Kačina (shodou okolností je to i celkový počet místností v samotném objektu) nebo si zahrát loutkové divadlo. K životnímu jubileu výtvarníka otevřelo 9. ledna 2025 Městské muzeum v Kralupech nad Vltavou novou krátkodobou výstavu s názvem *Patříčný je dřevo*. Nyní dáme prostor ještě jejich kolegyni, autorce celé řady knih o památných stromech, Dr. Marii Hruškové, která řekla: „*Strom je*

pro mne symbolem života a krásy. Symbolem lidské souměřitelnosti a schopnosti člověka udělat něco pro druhé, protože stromy sázíme odjakživa pro své potomky. Je to krásná zelená štafeta, kterou předává jedna generace druhé...“

Lípy republiky

Lípy republiky (či též **Lípy svobody**), jsou stromy, které byly vysazeny na počest vzniku Československé republiky, ale i samostatné České republiky. Připomínají naši národní svobodu či demokracii. Sazení stromů při význačných událostech má u nás dlouhou a silnou tradici. Nejvíce výsadeb proběhlo v říjnu 1919 k prvnímu výročí vzniku republiky a pak zejména při kulatých výročích. Zpravidla bylo takové sazení spojeno s oslavami, čestnými hosty

či přímo patrony a proslovy doplnil přednes veršů i hudební vystoupení.

Takové stromy s poselstvím totiž dokazují naši národní identitu a posilují sounáležitost obyvatel s místem,

kde žijí. Jen namátkou vybereme několik příkladů z Přerovska: Brodek u Přerova (2018), Horní Újezd (2018), Lazníky (Masarykova lípa, 1919), Luková (2018), Malhotice (2018),

Osek nad Bečvou (2018), Paršovice (2018), Potštát (2018), Přerov (školní hřiště, Malá Dlážka 4, 2018), Přerov-Žeravice (1968), Radotín (1968), Radvanice (1919), Střítež nad Ludinou (1998).

Paršovice

Olšovec

Střítež nad Ludinou

V roce 2023 bylo v Záběštní Lhotě upraveno odpočinkové místo při hlavní silnici s názvem „Křížek pod lipami“. Pískovcový kříž o výš-

ce 5,5 m s litinovým korpusem Krista pod dvojicí letitých lip doplňuje také pár laviček, jejichž boky představuje ocelová deska s kru-

hovým výřezem siluety lipového stromu i s drobnými lístky.

Pokračování příště.

Záběštní Lhota

NÁLEZ DENÁRU PRVNÍHO UHERSKÉHO KRÁLE ŠTĚPÁNA I. V PŘEROVĚ

Zdeněk Schenk

V roce 2023 našel terénní archeolog Muzea Komenského v Přerově v rámci preventivní detektorové prospekce v úrovni skryvky nově budované infrastruktury v ulici Kotasova při východním okraji intravilánu Statutárního města Přerova torzo ztrátové stříbrné mince z mladší doby hradištní.

Místo nálezu se nachází na levobřežní straně řeky Bečvy. Z geologického hlediska se jedná o polohu situovanou na zarovnaném povrchu poblíž hrany Radslavické terasy pleistocenního stáří. Nadmořská výška náleзовé polohy činí 222 m.

Nalezenou mincí je denár uherského krále Štěpána I. (997–1038) typu Huszár 1, který byl masově ražen od dvacátých let 11. století v mincovně Ostrihom.

Na lící straně je ve vnitřním perlovém kruhu umístěn rovnoramenný kříž, v jehož úhlech jsou čtyři klíny a část původního opisu STEPHANVS REX. Na rubu se ve vnitřním hladkém kruhu nachází rovnoramenný kříž, v jehož úhlech jsou čtyři klíny a část původního opisu REGIA CIVITAS.

Z torza mince lze určit průměr 15 mm. Hmotnost torza denárové ražby činí 0,4 g.

Přerov. Uhry, Štěpán I., denár Huszár 1

Uherský král Štěpán I. známý rovněž jako Svatý Štěpán pocházel z dynastie Arpádovců, byl synem maďarského velkoknížete Gézy. V roce 1000 byl slavnostně korunován na krále. Společně se svojí ženou Giselou se výrazně zasloužil o šíření křesťanství na území Maďarska. Štěpán Uherský zemřel 15. 8. 1038 a byl pohřben v basilice Panny Marie v Székesfehérváru (Stoličném Bělehradu). Několik desítek let po své smrti byl jako první král v roce 1083

prohlášen za svatého. Jeho ostatky byly v roce svatořečení vyzvednuty a pak rozděleny. Lebka byla uložena ve Stoličném Bělehradě, pravé zachovalé rameno se nachází v relikviáři jemu zasvěcené basiliky v Budapešti. Meč tohoto uherského krále se dostal do pokladnice svatovítské katedrály v Praze společně s částí jeho ostatků zásluhou českého krále Karla IV., který je v roce 1352 získal od uherského krále Ludvíka I. Velikého.

Pokračování na následující straně.

*Budapešť. Bronzová jezdecká socha
Svatého Štěpána na prostranství
před Rybářskou baštou*

Popisovaný exemplář uherského denáru z Přerova rozšiřuje nevýrazný počet denárových ražeb, které pochází z prostoru přerovské raně středověké sídelní aglomerace. Z okolí místa nálezů jsou známy doklady osídlení z mladší doby hradištní, přičemž první archeologické nálezy byly zaznamenány v souvislosti s výstavbou areálu přerovské nemocnice v roce 1937, kdy byla nalezena raně středověká nádoba a kostěná brusle. V letech 1964–1965 došlo při úpravě teras v zahrádkářské kolonii pod nemocnicí „Za Kapličkou“ k nálezům většího množství zlomků keramiky z mladší doby hradištní, které byly zaznamenány archeologickou přerovského muzea paní Marií Jaškovou. Rozsáhlejší soubor zlomků keramiky z 11. století byl na téže

lokalitě zachráněn studentem přerovského gymnázia Jana Blahoslava na konci 90. let 20. století. Obě zmíněné polohy jsou vzdáleny cca 400 m severozápadním směrem od nálezů denáru.

Z moravského prostředí lze uvést analogický nález denáru uherského krále Štěpána I. typu Huszár 1 například z významného hradiště Staré zámky v Brně-Lišní či několik ražeb z dolního Podyjí. Z Čech pak lze uvést například denár uherského krále Štěpána I. z Opočna na Rychnovsku.

*Král Štěpán a jeho manželka Gisela
Bavorská zakládají kostel v Óbudě.
Barevná iluminace
z uherské středověké kroniky
Chronicon Pictum.*

Hromadné nálezy mincí Štěpána I. byly v minulosti nalezeny v Uherském Hradišti a na Palliardiho hradisku u Vysočan na jižní Moravě.

Není bez zajímavosti, že mince tohoto uherského panovníka se nacházely ve

*Ukázka kompletního exempláře
uherského denáru Štěpána I.
(typu Huszár 1) z hradiště Staré
Zámky v Brně - Lišni.*

známém depotu zlomkového stříbra v Kelči na Vsetínsku, a rovněž v depotu z Kojetína – Popůvek na Přerovsku. Denárové ražby uherského krále Štěpána I. se nachází rovněž na kostrových pohřebištích z mladší doby hradištní, kde byly záměrně vkládány k pohřbům vedle ražeb dalších panovníků.

Přerovský exemplář importovaného uherského denáru z 1. třetiny 11. století, který byl před 1000 lety ztracen na periferii raně středověké přerovské sídelní aglomerace, nepochybně souvisí s dálkovými obchodními komunikacemi probíhajícími od jihu na sever podél Moravy a dále Pobečvím přes Přerov významným komunikačním koridorem Moravskou branou směrem na severovýchod.

STOLETÍ KUFRŮ Z PŘEROVA

Miliony zážitků a vzpomínek pod značkou Kazeto

Petr Sehnálek

Víte, že se v Přerově vyrobilo přes 60 milionů kufrů? Víte, že zakladatel firmy Karel Zejda byl původně obuvníkem? Víte, že továrna na kufrы byly přestavěna ze starého cukrovaru? Víte, že název Kazeto vznikl zkrácením označení Karel Zejda Továrna? Víte, že továrník Zejda rozdál v době okupace svým zaměstnancům mimořádné příspěvky v celkové výši 19 milionů tehdejších korun? Víte, že jeden kufr se vyrobil za pouhé 3 vteřiny? A víte, že Kazeto vlastně nevyrábělo jen kufrы?

Jakže? Že jste dosud neměli ani tušení? V tom případě si Vás dovolu-
jeme pozvat na naši novou výstavu k výročí tovární značky Kazeto, která byla u nás i v zahraničí známá převážně díky výrobě cestovních kufrů. V Přerově se ovšem nevyráběly jen kufrы, kufríky a kufríčky, ale i kožené zboží, kabelky, pouzdra na dalekohledy, schránky a obaly na všemožné druhy výrobků a dokonce i díly interiérů aut snad všech domácích značek. Nejznámějším výrobkem ovšem bezesporu byly

zdánlivě obyčejné kufrы. Toto tradiční zavazadlo ovšem není jen užitkovým předmětem denní potřeby, ale v podstatě fenoménem. Kufr je totiž úzce spojen s cestováním a tudíž s rozličnými zážitky a tím pádem i vzpomínkami. Tato paměťová hodnota pak byla potvrzena i druhotným účelem kufru, jímž bylo uchovávání či skladování nejrozličnějších předmětů, které člověk z nějakého důvodu potřeboval zachovat. Pro celé generace se tak kufr stal ochráncem jejich památek a vzpomínek.

Příběh kufru z Přerova jako průvodce cestami života i ochránce osobních pokladů i vzpomínek přinese výstava Muzea Komenského v Přerově, jež bude slavnostně zahájena 19. června a potrvá až do konce jubilejního roku. Návštěvníci se mohou těšit nejen na historii podniku, informace o životě mimořádné osobnosti Karla Zejdy, přehled výrobků, zevrubnou „kufrologii“ či chcete-li typologii přerovských kufrů, ale i na přesahová témata, týkající se kufrů, doplněné o doprovodné programy, o kterých budeme průběžně informovat.

KALENDÁRIUM MUZEA

10. 4. Tajemství vědecké ilustrace krok za krokem. Přednáška o tvorbě vědeckých ilustrací s názornými ukázkami. Od 17.00 v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

10. 4. Dekorativní tubus na cukrovinky. Workshop pro malé i velké v prostoru bývalé továrny Terezie Hrubé – zdobení pevných papírových tubusů s víčkem. Od 16.00, Hrubá Kotelna (Za Mlýnem 56, Přerov), vstupné 130 Kč. Podrobnosti na webu: www.hrubakotelna.cz.

10. 4. Vernisáž výstavy Helfštýn – 894 dní v rekonstrukci. Od 16.00, Galerie Konírna v Lipníku nad Bečvou.

16. 4. Tvořivé středy v muzeu – Velikonoční Den Země. Výtvarná dílna pro rodiny s dětmi na téma recyklace – výroba velikonočních dekorací z netradičních materiálů. Od 15.00 do 17.00 v prostoru Vševedárny v přerovském zámku. Vstupné 40 Kč.

18. 4. Mezinárodní den památek. Přerovský zámek – komentované prohlídky stálých expozic od 9.30, 11.00, 13.30 a od 15.00, maximální počet osob je 30 ve skupině. Rezervace pro skupiny není v tento den možná. Vstup zdarma. Helfštýn – vstup do hradu po celý den zdarma, ORNIS – vstup do ORNIS po celý den zdarma

18.–21. 4. Velikonoce na hradě. Zábavně naučný doprovodný program k velikonočním svátkům na hradě Helfštýně, během víkendu navíc doplněný o prodejní přehlídku tradičních řemesel. Na Velký pátek i na Velikonoční pondělí je hrad Helfštýn výjimečně otevřen. Vstupné 150/80 Kč.

25. 4. Den Země. Dopolední program pro školy i veřejnost v areálu ORNIS. Hravé aktivity o přírodě, ukáзка odchytu a kroužkování ptáků, komentované prohlídky záchranné stanice. 9–13.30. Vstup zdarma.

26. 4. Vernisáž sezónní výstavy „Periferium“. Pražský sochař Petr Voříšek zobrazuje bytosti na pomezí podmořského světa, vesmíru a báji. Od 16.00 v Galerii na druhém nádvoří.

26. 4. Palác žije čichem. Speciální noční prohlídka Helfštýna s nešedním programem. Akce bude probíhat od 19.00 do 23.00. Vstupné 200/100 Kč.

27. 4. Ze zámku na hrad. Spanilá jízda auto-moto veteránů z Přerova na hrad Helfštýn. Jízda a výstava historických auto a moto vozidel do roku výroby 1965. Očekávaný příjezd vozidel na hrad kolem 14.00.

2. 5. Přerovské povstání a osvobození 1945. Otevření výstavy v rámci oslav Dne vítězství. Náměstí TGM.

3.–4. 5. Klání dobrých duší na Helfštýně. Setkání dobrovolníků, kteří dlouhodobě pomáhají Helfštýnu, spojené se soutěžním programem. Vstupné 200/100 Kč.

10. 5. Vítání ptačího zpěvu. Sraz v 7.00 u budovy ORNIS. Ukáзка odchytu ptáků v zahradě ORNIS a procházka parkem Michalov. Po skončení možnost pokračovat Férovou snídaní.

10. 5. Férová snídaně. Společná snídaně v trávě spojená s propagací regionálních a fair trade výrobků, krocketový turnaj, sdílení. Za deště pod terasou. Od 9.30 v zahradě ORNIS.

11. 5. Tvoříme v muzeu: Den matek. Výroba drobných dárečků pro maminky. Vševedárna přerovského zámku, od 13.00 do 17.00 Vstupné 40 Kč.

18. 5. Mezinárodní den muzeí. Přerovský zámek – komentované prohlídky stálých expozic od 9.30, 11.00, 13.30 a od 15.00, maximální počet osob je 30 ve skupině. Rezervace pro skupiny není v tento den možná. Vstup zdarma. Helfštýn – vstup do hradu po celý den zdarma, ORNIS – Vstup do ORNIS po celý den zdarma.

20.–21. 5. Letní SWAP. Výměnný bazar letního oblečení, sběr oblečení předem od 13. 5. v otevírací době ORNIS; jen čisté, nepoškozené a neobnošené oděvy. Po oba dny 9.00–17.00, budova ORNIS. Vstupné 40 Kč.

24.–25. 5. XV. ročník Festivalu vojenské historie. Přepestrá přehlídka skupin historického šermu z různých období válečných dějin. Pořádá skupina historického šermu Adorea. Vstupné 300/250/200 Kč.

30. 5. Muzejní noc. Od 18.00 do 23.00.

7. 6. Víkend otevřených zahrad – prohlídka parku Michalov s průvodcem. Sraz v 9.00 u fontány v parku.

14. 6. Folklorní střípky pro veřejnost. V rámci Folklorního festivalu připraví lektorky ORNIS interaktivní program o životě na Hané. Děti i dospělí nahlédnou do kuchyně Hanáků, vyzkoušejí si dojení krávy, praní na valše nebo poznají hanácké nářečí formou hádanek.

14.–15. 6. Alter-Coffee na Helfštýně. Festival plný kávy. Vstupné 200/100 Kč.

19. 6. S kufrem na cestách. Slavnostní zahájení výstavy k výročí přerovské firmy Kazeto. Od 17.00. na nádvoří přerovského zámku.

20. 6. Den květů. Celodenní swap květů a knih o rostlinách, přednáška a dílna, pletení věnečků, slunovratový oheň se zpíváním a opékáním špekáčků. Od 14 do 20.00, zahrada ORNIS. Vstupné 40 Kč.

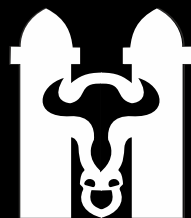
21. 6. Helfštýnské ateliéry. Těšit se můžete na řadu stanovišť rozmístěných po hradě, kde si vyzkoušíte, co obnáší například práce archeologa, ale i tradiční kovářské řemeslo. Od 10 do 17.00. Vstupné 200/100 Kč.

Změna programu vyhrazena.

KULTURA PŘEROVA

duben–červen 2025

Jarní hvězda? Hvězda na jaře!

Prerovské kino Hvězda bude od dubna ve čtvrté Bioseniorech nabízet i záznamy divadelních představení od distribuční společnosti Dramox. První vlašťovkou bude 17. 4. v 10 hodin **Šikmý kostel** – strhující bestseller Karin Lednické adaptovala ve světové premiéře pro Divadlo Petra Bezruče uznávaná dramatička Anna Saa-vedra. V neuvěřitelném příběhu několika generací jedné rodiny ožívají těžké osudy obyčejných lidí na pozadí událostí zmítajících Evropou i jejich domovy. Důlní neštěstí, rozpad Rakouska-Uherska, zrození Československa, války, příbuzenské národnostní sváry i nástup komunismu tvoří kulisu krutého údělu kdysi krásného města, které se doslova propadlo do země a jež lidská hamižnost vymazala z mapy světa. V adaptaci stejnojmenného románu, který se stal absolutním vítězem v anketě Kniha roku 2020, excelují nezapomenutelný Norbert Lichý, Barbora Křupková a především vynikající Markéta Matulová, která si svým výkonem vysloužila nominaci na Thálii. „Uvidíme, jak se tento nápad uchytí, a podle toho se rozhodneme, jak se seniorskými divadly na plátně v kině naložíme,“ uvedla vedoucí kina Svatava Měrková. V průběhu roku by se tak v dopoledních čtvrtěčních projekcích mohly objevit tituly jako **Žitkovské bohyně** – adaptace úspěšného románu Kateřiny Tučkové o tajemných ženách z drsných horských samot v podání Východočeského divadla Pardubice. **Odcházení** – humor, mistrovská hra se slovy i groteskní pohled na společenské hemžení - to nejlepší z Václava Havla najdete v inscenaci Národního divadla moravskoslezského. **Bílá nemoc** – slavná alegorická hra Karla Čapka o nástupu fašismu, kterou Městské divadlo Mladá Boleslav nastudovalo během koronavirové pandemie. Představení se odehrává i mimo jeviště a divák tak může představení sledovat z úhlů, které mu hlediště běžně nenabídne. **Heda Gablerová** – vynikající Ivana Chýlková jako úchvatná femme fatale Heda Gablerová zmítaná vnitřními konflikty, stravujícím smutkem, nenávistí a nenaplněnými sny. **Brannický zázrak** – Tomáš Klus a jeho krásné písně v autorském muzikálu Jana Svěráka proti krizi středního věku!

Pro jarní sezónu pak kino Hvězda připravuje bohatý program na **státní svátek 1. května**. Od 10 hodin bude poprvé v letošním roce otevřeno pro veřejnost jeho **protiatomový kryt**. Vzhledem k tomu, že kapacita prohlídky je omezená na 60 osob, doporučujeme si zajistit vstupenku s předstihem. Buď osobně na pokladně kina v jejich otevíracích hodinách, a nebo online na webu www.kinohvezdaprerov.cz. Prvomájový program bude pokračovat ve 13 hodin projekcí dokumentu **Prerovské povstání, 75 let poté**. A po něm bude následovat beseda s historiky a jeho autory. "Tím, že od natočení dokumentu uběhlo už 5 let, tak historici pokračovali v bádání a podařilo se jim vypátrat některé nové skutečnosti, které s tímto tématem přímo souvisejí," doplnila autorka dokumentu a vedoucí kina Svatava Měrková. Od 15 hodin pak kino promítne film pro děti. Od 16 do 17 hodin bude v prostoru před kinem probíhat **koncert kapely Taxmeni**, který odkazuje na další film z programu kina toho dne. Od 17.30 hodin proběhne v prerovském kině premiéra nového filmu režiséra Olivera Maliny **Němci měli tanky, Češi barikády**. Celovečerní dokumentární film pojednává o zásadních událostech Pražského povstání od 5. do 11. května a zhodnocuje ještě poslední vzpomínky žijících pamětníků, kteří neváhali a na barikádách se postavili německým okupantům. Po 60minutovém filmu bude následovat beseda s režisérem Oliverem Malinou, historikem Jaroslavem Čvan-

čarou a dalšími tvůrci moderní básnířkou a novinářkou Radou Šatánkovou. Prvomájový program ve Hvězdě uzavře ve 20 hodin české drama o československých letcích v Británii **Nebeští jezdci**. Film natočil Jindřich Polák v roce 1968. Polákovy ambice ve vztahu k podobným látkám zlikvidoval nástup normalizace a cenzurovaná distribuce se postarala o to, že se Nebeští jezdci dostali mezi zakázané „trezorové“ snímky. Film byl v roce 2024 nově digitalizován za spolupráce Národního filmového archivu, Státního fondu kinematografie a Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary ve studii Universal Production Partners a Soundsquare v Praze. (svam)

Indie rock a folk v Pivovaru

Americký kvartet King Dream přiveze do Přerova ve čtvrtek 24. dubna od 19.30 americký indie rock a folk. Třetí koncert jarní části festivalu Blues nad Bečvou se odehraje v Restauraci Pivovar a nabídne kapelu, rozkročenou mezi Crosby, Stills, Nash & Young a českými Marsyas. King Dream je projekt zpěváka a kytaristy Jeremyho Lyona. „S oduševnělým hlasem a hudebními kořeny, zapuštěnými ve zlaté éře kalifornské psychedelie, a energií, která ho pevně umísťuje do 21. století, Lyon mapuje cestu nadčasovými tématy, jako jsou deziluze ze sebe sama, z dospělosti i ze své země a jejího objevování,“ přibližuje feeling z muziky předseda pořádajícího Nadačního fondu Blues nad Bečvou Pavel Ondrůj. Díky svým hlasovým schopnostem a všestrannosti se brzy kapela stala jednou z nejžádanějších v sanfranciské Zátocce. Kapela vystoupí ve složení Jeremy Lyon (sólový zpěv, kytara), Adam Nash (sólová kytara, doprovodný zpěv), Zak Mandel-Romann (baskytara, doprovodný zpěv), Nick Cobbett (bicí a perkuse).

Vstupné v předprodeji 150 Kč, na místě 199 Kč. Předprodej: Městské informační centrum, nám. TGM, Přerov nebo online na ticketportal.cz.

Temná postava přerovských dějin?

Starší dějiny města Přerova neznají mnoho postav, které by historici připomínali s takovou nevráživostí, jakou obvykle projevují vůči někdejšímu zámekskému pánovi a majiteli zdejšího panství **Františku Ludvíkovi svobodnému pánovi ze Žerotína** (1635–1669). Šlechtic, jemuž Přerov patřil nedlouho po konci třicetileté války, býval líčen jako zlovolná vrchnost, která nalezla smysl živo-ta ve vedení sporů s přerovskými měšťany. Co jiného lze však o je-ho dávno zapomenutých osudech říci? V přednášce, vedené Mgr. Pavlem Lasztoviczou z katedry historie FF UP, se společně vydáme na cestu proti proudu času a na život někdejšího přerovského pána nahlédneme z odlišných perspektiv. Přednáška se uskuteční v úterý 6. května 2025 od 17.00 v učebně hlavní budovy knihovny na Žerotínově nám. 36.

KNIHOVNA JE ZDE PRO VÁS

10. – 11. 4. Prodej vyřazených knih a časopisů, 8.00 – 17.00.

10. 4. Dluhy a úvěry: Jízda na horské dráze financí. Přednáška Moniky Vinklárkové, od 17.00 (nutná rezervace).

12. 4. Den otevřených dveří. Komentované prohlídky hlavní budovy knihovny s Janem Horkým, 8.00 – 10.00 (nutná rezervace).

23. 4. Příběh „Nový domek pro myšku“ s interaktivním čtením a zábavnými aktivitami. Program pro rodiče s dětmi od 2 do 4 let v rámci projektu Bookstart – S knížkou do života, půjčovna pro děti, Palackého 1, od 9.00 (nutná rezervace).

23. 4. Cestování se psem. Cestovatelská beseda se Slávkem Králem, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

24. 4. Práce s fotkami. Přednáška pro seniory pořádaná ve spolupráci se SeniorOn, od 10.00 (nutná rezervace).

6. 5. František Ludvík ze Žerotína: Temná postava přerovských dějin? Přednáška s Pavlem Lasztoviczou, od 17.00 (nutná rezervace).

14. 5. Smaragdové ostrovy. Cestovatelská beseda s Janem Husákem, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

27. 5. Dekorované kamínky. Kreativní lekce s Monikou Cechovou, 16.00 – 19.00, jen pro předem přihlášené.

Není-li uvedeno jinak, akce se konají v učebně MěK v Přerově, Žerotínovo nám. 36.

Kameny zmizelých připomenou hrdiny protinacistického odboje

K 80. výročí události Přerovského povstání bude odhalena další desítka vzpomínkových kamenů Přerovanům, kteří zahynuli na následky nacistické perzekuce v době 2. světové války. Tentokrát s ohledem na kulaté jubileum povstání, osvobození a vítězství nad nacismem budou uctěni ti obyvatelé města, kteří obětovali životy v aktivním boji proti německým okupantům. Polovina kamenů symbolicky připomene osudy těch, kteří se účastnili 1. května 1945 zahájení českého květnového povstání. Další kameny pak budou věnovány vlastencům z řad veřejných a státních zaměstnanců napříč celého odbojového hnutí. Slavnostní program bude mít podobu komentované procházky se třemi zastávkami na místech spojených se životy odbojářů.

Zahájení proběhne v 16 hodin v ulicích Na Loučkách a Sumínova, kde v roce 1945 bydleli Emil Kovařík a manželé Jaroslav a Matylda Doklá-

dalovi. Současně zde dojde k odhalení pamětní desky E. Kovaříkovi. Po zahájení se program přesune do prostoru ulic Jaselská a Smetanova, kde budou připomenuty osudy poštovního úředníka Jaroslava Koplíka, gymnaziálního profesora Jana Machovce, stavebního úředníka Viktora Růžičky a četníků Františka Vitáska a Jana Sedláka. Poté bude kamenem zmizelých v Kratochvílově ulici připomenut osud důstojníka a člena organizace Obrana národa Rudolfa Rajnochy. Poslední zastávka a vyvrcholení programu proběhne symbolicky na náměstí TGM, jež je spojeno s počátkem revolučních událostí 1. května. Zde po připomenutí památky velitele přerovské policie Jana Švehláka a ředitele městských úřadů Ladislava Prchala bude nakonec zahájena venkovní výstava k významným událostem května 1945, připravená Muzeem Komenského v Přerově. (sehP)

Kytarový rekord na hradbách: Pocta Moravě

Kytarový happening v Přerově se už podeváté uskuteční ve čtvrtek 1. května odpoledne na hradbách. Letošní ročník bude obohacen třemi zásadními novinkami. Budou jimi soutěž o kytaru, pocta Moravě a úplně nový strunný nástroj, který pořadatelé ve výčtu zapojených hudebních nástrojů ještě neměli. Na stage nad řekou Bečvou se totiž vůbec prvně objeví cimbál.

Zastřešující linkou letošního kytarového rekordu budou skladby moravských interpretů. „Nadační fond blues nad Bečvou se po letech toule světem vrací ke svým kořenům. Pomyslně prolétáme napříč celou hudební Moravou. Po loňské vzpomínce na Pavla Nováka letos připomeneme dalšího hudebního velikána z Přerova, Jaroslava Wykrenta. Kdo by neznal píseň **Pentle růžová?** A i díky jeho celoživotní spolupráci s Marií Rottovou se poté přesuneme na sever Moravy a vzdáme jí hold písni **Kůň bílý**, která se ve své době stala obrovským hitem,“ dává nahlédnout do letošního programové skladby zakladatel akce Pavel Ondrůj. Pořadatelé zařadí dále i skladbu **Cesta** od Richarda Krajčá. „Barvy

Valašska a Slovákka budou reprezentovat skladby **Zafúkané a Sbohem galánečko**. A dáme i příležitost Čechům,“ říká s nadsázkou Pavel Ondrůj. „A sice skladbou **Víno** od Chinaski, kteří sice nejsou moravští interpreti, ale zase nahráli super hit o Moravě a jejím vínu,“ vysvětlil.

„Vedle zmíněných skladeb nebude chybět ani klasická Hendrixovka **Hey Joe**, spjatá s rekordem od prvního ročníku,“ uvedla spoluorganizátorka akce Lada Galová. Kytaristé podle pořadatelů mohou začít cvičit skladby pro společné hraní už teď. Pro účast na rekordu stačí nacvičit klidně jen jednu skladbu.

Pro ještě větší motivaci k účasti budeme ze všech přihlášených do 30. dubna losovat výherce kytary známé japonské značky. „Soutěžit se bude hlavně o kytaru, ale i další věcné ceny,“ láká účastníky Pavel Ondrůj. Více pořadatelé prozradí později, účastníci se však mohou hlásit už nyní na adrese www.bluesnadbecvou.cz, kde najdete akordy, noty a tabulatury plánovaných skladeb, které letos na hradbách zazní. (gal)

Na procházku Přerovem s AMOPem

Architektonický manuál okrese přerovského (AMOP) pořádá v sobotu 24. 5. již třetí procházku Přerovem. Společně s kurátorkami Terezou Holoubkovou a Klárou Jeništovou se setkáme v 10.00 před pomníkem Jana Blahoslava na Horním náměstí. AMOP je odborně popularizační databázi nejvýznamnějších architektonických a uměleckých objektů realizovaných v oblasti bývalého přerovského okresu, jehož první fáze se soustřeďuje na období v letech 1918–1945. Na této komentované procházce se seznámíme s pomníkem Jana Blahoslava od Františka Bílka z roku 1923, k němuž uvidíme i dřevěné modeletto. Další zastávkou bude přerovský zámek, kde v dnešní době sídlí Muzeum Komenského v Přerově. Zde se průvodkyně zaměří právě na adaptaci zámku na muzeum a památkovou péči ve 30. letech minulého století. Zavítáme i do některých interiérů vztahujících se k historii budo-

vy včetně běžně nepřístupného parkánu. S vedením muzea bylo dojednáno snížené vstupné, proto si s sebou nezapomeňte vzít drobný peníz. Následně se vydáme k činžovnímu domu manželů Tšponových od architekta Vlastislava Chrousta a na druhé straně řeky Bečvy u Michalova se podíváme k vile B. Tichánka ze 40. let od stejného architekta. Trasu procházky zakončíme v parku Michalov, kde se zaměříme na jeho proměnu v průběhu jednoho staletí. Základ databáze AMOP tvoří autorské texty, které zachycují stručnou historii a architekto-

nické hodnoty vybraných objektů, životní osudy jejich majitelů i architektů. Nedílnou součástí je fotografická a plánová dokumentace. Svou koncepcí AMOP přímo navazuje na Brněnský architektonický manuál (BAM) a zařazuje se tak mezi další architektonické manuály vznikající po celé České republice. Projekt realizuje spolek Za krásnou Olomouc díky finanční spoluúčasti Evropské unie prostřednictvím Národního plánu obnovy, Ministerstva kultury ČR a Olomouckého kraje.

Na cestách se Slávkem Králem a fenkou Corey

Přijďte se pobavit na přednášku plnou dobrodružství, smíchu a tipů na cestování se psem! Slávek a jeho neodolatelná fenka Corey se vydali na neuvěřitelnou 33 000 km dlouhou procházku po 19 státech euroasijského kontinentu. Jejich dobrodružství začalo neplánovaným zastavením ve Střední Asii poté, co je vladivostocký trajekt nepustil na palubu. Zavřeli je v Rusku a vyhostili do Kazachstánu. Společně se Slávkem si posluchači projdou také cesty po Balkánu, Banátu i celkově po Evropě, cesty po Rusku, Střední Asii, Íránu nebo Turecku. Zmíněn bude i zimní přechod Šumavy po nouzových nocležích ve stanu a další výlety napříč Českou republikou.

Ojedinelá přednáška vám přinese i vtipné příhody z jejich zážitků s couchsurfingem, půjčením oslíka do hor a nebo návštěvou nejdivnějších měst v Turkmenistánu. A aby toho nebylo málo, dozvíte se také praktické tipy a rady na cestování se psem, například, jak se na takovou výzvu připravit, jak se vypořádat s byrokracií, jak najít ubytování, které země jsou přátelské k psům nebo a jak se vyrovnat s různými klimatickými podmínkami. A samozřejmě – jak si užít cestování se svým čtyřnohým kamarádem naplno! Cestovatelská přednáška se koná ve středu 23. dubna 2025 od 17 hodin v sále MZČR na Wurmově ul. 2.

Jiří Goiš – legenda přerovského hokeje

Jiří Goiš, odchovanec zlínského hokeje, se v průběhu své kariéry stal jednou z nejvýraznějších postav a také legendou přerovského hokeje. Odehrál zde přes 600 zápasů, přičemž více zápasů má pouze Radomír Pala (719), další z velkých ikon přerovských Zubrů.

Svou hokejovou dráhu započal ve Zlíně, kde hrál až do juniorské kategorie. První zápasy za Přerov odehrál v sezóně 2008/2009, kdy byl stále součástí kádru zlínské juniorky. Další sezónu hrál ještě střídavě za zlínskou juniorku a za přerovské áčko. V dalším ročníku si poprvé vyzkoušel druhou nejvyšší hokejovou ligu v dresu HC Chrudim. Od další sezóny, s malou zastávkou v Hodoníně, se stal základním kamenem přerovské soupisky. Svou tvrdou hrou si také velmi brzy získal srdce přerovských fanoušků.

Goišák, jak mu říká drtivá většina fanoušků, se nesmazatelně zapsal do historie přerovského hokeje 30. 3. 2015, kdy svou šťastnou trefou (odrazem od brusle) rozetnul rozhodující zápas finále druhé ligy východ a poslal tak MEO do baráže o první ligu. Následně se Přerovu podařilo postoupit. Jiří Goiš zůstal na soupisce přerovských Zubrů i pro první ligu a první ročník si velice užíval.

V první lize si udržoval stabilní formu a patřil mezi ty hráče, o kterých se říká: „*Ve vlastním týmu jej chce a potřebuje každý, ale na druhou stranu, proti němu nechce hrát nikdo.*“ Tvrdou, důraznou hrou znepřijemňoval protihráčům zápasy a svými výkony si nakonec vysloužil pozvánku i do tehdy extraligového Zlína. Za zmínku jistě stojí i gól proti Kladnu z listopadu 2017, kdy v čase 59:59 rozhodl utkání krásnou střelou do šibene.

Zlom v jeho kariéře nastal v přípravném zápase před sezónou 2020/2021, kdy mu soupeřova brusle přezela šlachy na lýtku. Autorka článku sledovala utkání a může vám říct, že to opravdu nebyl pěkný pohled. Dlouhá rekonvalescence ho připravila o většinu sezóny a Goišák mohl nastoupit do ostrého zápasu až na konci ledna. Výkony po zranění nebyly pro realizační tým HC Přerov dostačující, a tak Jiří Goiš zahájil následující sezónu v dresu Bobrů z Valašského Meziříčí.

V průběhu sezóny však Zubři trpěli vysokou marodkou, a tak nakonec vedení Zubrů vyslyšelo i přání svých fanoušků, kteří v zápasech vyvolávali jméno svého oblíbence, a Goišák mohl znovu nastoupit v dresu MEO. V dalších dvou ročnících nastupoval pouze za Zubry. Jeho bodový příspěvek již nebyl tak vysoký, nicméně nadále pokračoval ve své tvrdé, nepřijemné hře a stále zůstal platný v bojích na brankovišti.

Ani to ovšem nepřesvědčilo trenéry a realizační tým pro jeho setrvání, a tak mu nebyla prodloužena smlouva. Nakonec sezónu 2024/2025 podepsal ve Valašském Meziříčí, kde se stal i kapitánem. Zde ho trénuje Lukáš Plšek, kterému vstřelil onen legendární gól v rozhodujícím finálovém zápase. Zde se stal neproduktivnějším hráčem valašských Bobrů, díky čemuž si klub jeho udržení stanovil jako prioritu a u Valachů byl podepsán jako první hráč pro novou sezónu.

Michaela Fajkl Kaprová

PSALO SE PŘED STO LETY

Nesvědomitá matka. Služebná Marie Vincová měla v roce 1921 poměr s jistým želez. zřízencem, který nezůstal bez následků. Matce narodilo se porodnické dítě, o které však Vincová nemínila se starati a odevzdala je proto do opatrovnictví neznámé ženě, aniž se zajímala o její jméno a nebo bydliště. Od oné doby nestarala se matka více o dítě a podnes neví, kde se nalézá. Mezitím však dala si od otce dítěte vyplácejí alimenty a ponechávala si měsíční obnos 100 Kč pro sebe. Tím byl otec poškozen o 460 Kč. Na nesvědomitou matku bylo učiněno trestní oznámení.

Obzor, sobota 4. dubna 1925

Nelíbilo se mu v chudobinci. V Kramářově ul. zadržen byl 4. tm. žebrající Novotný Jan z Dluhonic, při čemž nalezeno bylo u něho asi 5 Kč, které si již vyžebřal a které mu byly ponechány. Novotný bydlí v Dluhonickém chudobinci a jako příčinu jeho opuštění udal, že se tam měl velmi zle. Byl ponechán ve vězení k dalšímu řízení.

Obzor, úterý 7. dubna 1925

Výstava drůbeže, holubů a králíků v Přerově koná se ve dnech 12. a 13. dubna 1925 v zahradě p. Vanderky, restaurace u »Labutě«, Za mlýnem. Dne 13. dubna o 3. hod. odpoledne uspořádána bude přednáška o chovu drobného a užitečného zvířectva. Referent p. M. V. C. Mazel Frant, kandidát zvěrolékařství a člen výboru ústředního zemského spolku v Brně.

Obzor, středa 8. dubna 1925

Trestuhodné darebáctví. Za nádražními dílnami zpozoroval v těchto dnech vozmistr Jurča dva neznámé mladíky, kteří nakolejili na točnu, pomocí níž jsou otáčeny lokomotivy, dvě osová kola, která se však z kolejí vysmekla a sjela po svahu až k hlavní koleji č. 44. Vozmistr, který počínání mladíků jen náhodně přihlížel, dal kola odstranit a zamezil tak eventuálnímu neštěstí, které se mohlo velice lehce stát, kdyby překážka nebyla od-

straněna před příjezdem některého vlaku. Po neznámých pachatelích, kteří po činu uprchli, zahájeno bylo četnictvem pátrání.

Obzor, čtvrtek 9. dubna 1925

Opět ohnivzdorná pokladna. Nedávno pokusili se neznámí pachatelé vyloupiti ohnivzdornou pokladnu na tovačovské nádražní stanici. Patrně byli vyrušeni, takže museli odejít z nepořízenou. Ostatně i v nejlepším případě, kdyby se dostali do pokladny, nebyla by stála kořist za to. V pokladně bylo celkem 20 Kč.

Obzor, středa 15. dubna 1925

Kradli uhlí, aby nebyli bití. Na zdejších nádraží ztrácelo se již delší dobu z překladiště uhlí. Dlouho nebylo možno pachatele dostihnouti, až teprve v těchto dnech zadržení byli dva nezletilí hoši Bachomek a Milsner právě v okamžiku, kdy odnášeli v batohu po 15 kg uhlí, jež podle vlastního doznání odcizili. Při výslechu udali, že je ku krádežím nutí matky. M. Krásná z nouzových baráků, nevlátní matka Milsnerova a Bachomková byly oznámeny proto okresnímu soudu.

Obzor, pátek 17. dubna 1925

Zmizeli z domova. 24. tm. odešli z domova 16letý Jirí Wertich a 15letý Rud. Kubík z Přerova a dosud nebyli vypátráni. Útek z domova provedli patrně z mládické nerozváženosti a z touhy po dobrodružství, které však jistě skončí doma pod tatínkovým řemenem.

Obzor, středa 29. dubna 1925

Výzdoba zelení a park Michalov jsou tím, čím může se chlubit naše město. Nemáme parku udržovaného arcibiskupem jako např. Kroměříž, proto musí naše občanstvo vlastní obětavostí udržovati a budovati své parky. Okrašlovací spolek je takovým svépomocným pracovníkem. Nač nestačí městská samospráva, tam zasáhne okrašlovací spolek. Počátkem května uspořádá sbírku, aby získal peníze na veliké své úkoly. Okrašlovací spo-

lek těšil se neobvyčejné přízni občanstva před válkou, které jistě i letos pro sběratele otevře štědrou ruku.

Obzor, úterý 5. května 1925

To zde ještě nebylo. V Kojetíně uzavřela v neděli 10. května 78letá zámožná porodní babička M. Dupáčkova snatek se 24letým dělníkem Janem Zoukem. Nerovný snatek vyvolal velkou sensaci.

Obzor, sobota 16. května 1925

Trestuhodné darebáctví. Poslední dobou množí se případy zlomyslného poškozování stromků v Přerově a okolí. Jež to pachatelé nemohli býti dopadeni, vyzýváme uvědomělé přerovské občanstvo, aby každý podobný případ, jehož by náhodou byli svědky, ihned oznámili na příslušných místech. Mladí darebáci, kteří stromky nasekávají a lámou, zasloužili by také pořádného nasekání.

Obzor, neděle 31. května 1925

Výbuch ručního granátu na přerovském nádraží. Z Chebu do Petrovic na Těšínku vystavena byla expresní zásilka dvou bedniček. Při překládání v Přerově spadla jedna bednička na zem a nastal výbuch. Odborníky zjištěno, že v bednách jsou ruční granáty italského vzoru. Adresát byl pak na telegrafický příkaz z Přerova v Petrovicích zatčen. Náhodou při výbuchu nestal se žádný úraz. Kdyby celá zásilka byla vybuchla, bylo by pravděpodobně došlo k velikému neštěstí.

Obzor, pátek 5. června 1925

Přísné trestání jízdy na kole bez světla. Jelikož poslední dobou množí se neustálé případy jízdy bez světla, také po chodcích a policejních napomenutí mají se u většiny cyklistů s účinkem, bude přerovská policie na příště všechny podobné přestupky dopravního řádu velmi přísně trestati pokutami.

Obzor, pátek 26. června 1925

OSLAVY NAROZENIN PREZIDENTA DR. EDVARDA BENEŠE

Osvobození od německé okupace a nacistické perzekuce umožnilo obnovení svobodného národního života. V prvních týdnech míru se konaly četné národní oslavy a manifestace. Jednou z nich byla slavnost 61. narozenin prezidenta republiky E. Beneše, která se uskutečnila v neděli 27. května. Již ráno procházela ulicemi vojenská hudba, která se dopoledne postarala i o promenádní koncert v Michalově. Samotná slavnost začala v 16 hodin na Masarykově náměstí fanfárami Smetanovy Libuše, jež zazněly ze zámecké bašty. Po projevech a recitacích byly zahrány státní hymny ČSR a SSSR a tento okamžik je zachycen na fotografii. Poté se účastníci seřadili do průvodu, jenž se vydal k elektrárně, kde projevem předsedy MNV Ing. Kárného slavnost skončila.

Unikátní malovaná keramika doby halštatské z Němčic nad Hanou

Aleš Drechsler

V archeologické expozici Muzea Komenského v Přerově bezesporu na první pohled zaujmou dva artefakty, které nade všechny ostatní informují o výtvarném cítění prehistorických obyvatel střední Moravy v 7. – 6. století před Kristem.

Jde o dobu, označovanou přídomkem „halštatská“ (dle nejvýznamnější lokality celého období Hallstatt v hornorakouské Solné komoře), charakterizovanou začátkem „železné epochy“, krystalizací nejstarších evropských etnik a zároveň vzestupu velmožské vrstvy nejen ve vyspělém Středomoří, ale také v oblasti severně od Alp, naše země nevyjímaje. Hlavní civilizační impulzy a inspirace tehdy představovalo archaické Řecko tzv. „geometrického“ období, ovládané králi – basilei a severní Itálie s vyspělou villanovskou kulturou, na niž záhy navázali známí Etruskové.

Výtvarný projev valné části střední Evropy, označovaný též jako „halštatský“ i zde ovládly geometrické motivy uplatňované na řadě předmětů každodenního užívání, z nichž se nám pochopitelně nejvíce dochovaly výrobky z keramiky. V oblasti pokračovatelů lužického lidu doby bronzové, jejichž projev v době železné označujeme jako platěnická kultura, bývá geometrická výzdoba aplikována obvykle v podobě rytých a vhloubených linií a ornamentů na povrchu upraveném a vyleštěném pomocí grafitu do „kovového“ lesku. K mimořádně působivé halštatské keramice, bezpochyby zvláštního určení, zdobené ale na rozdíl od výše zmíněné skupiny nádhernými malovanými motivy, patří dvě platěnické nádoby, jež zakladatel archeologické sbírky přerovského muzea Antonín Telička (1866–1925) objevil nedaleko svého rodného městečka Němčic nad Hanou, v intenzivně těženém hlíníku zdejších cihelen. Pocházely z prostředí typického žárového pohřebiště zmíněné kultury. Jednalo se o 24cm velkou mísu s dochovanými černě malovanými motivy slunečních terčů, křížů, trikveter a šrafovaných obrvených trojúhelníků, nanášených na červeném podkladě. Obdobnou výzdobu a ornamentiku nesl i druhý němčický keramický skvost, malovaný šálek s červeným okrajem, o průměru 12cm. Jednalo se o slavnostní, velmi pravděpodobně obřadní halštatskou keramiku, užívanou zřejmě „jednorázově“ při dobových náboženských obřadech, po jejichž skončení byla uložena do hrobu významného příslušníka místní komunity, jež v blízkosti dnešních Němčic žila a pohřbívala své mrtvé. Snad se v tomto případě mohlo jednat i o hrob člena kněžské vrstvy, který s obřadními předměty popsaného druhu přicházel do styku.

Výzdobu popsaných – obřadních (?) - nádob označujeme jako „slezského typu“, neboť nejbližší analogie k takto vytvářené výzdobě nacházíme na pohřebištích lužického lidu halštatské epochy v dnešním polském Dolním Slezsku. Vzdáleny němčickým působivým motivům nejsou ani malované keramické výtvarné projevy středočeské bylanské kultury, známé svými mohutnými komorovými hrobkami, v nichž byla pohřbívána bohatá halštatská „knížata“ na čtyřkolových vozech.

Keramický malovaný šálek a „obřadní“ mísa z Němčic nad Hanou, nesoucí unikátní malbu tzv. slezského typu. Starší doba železná, platěnická kultura, 6. – 7. století př. Kr. Foto Martin Frouz.

PŘEROVSKÁ „SORELA“

Padesátá léta se v československé architektuře a umění odrazila mimo jiné ve stylu tzv. socialistického realismu, lidově zvaného jako sorela. Dobová politická úlitba napodobování Sovětského svazu tak zanechala historickou stopu i v tehdejší výstavbě a Přerov nebyl výjimkou.

Když v roce 1954 architekti Stavoprojektu (tj. státního ústavu pro projektování sídlišť a pozemních staveb) Jiří Peterka a Vít Adamec navrhovali do východního okraje města sídliště Meopta, využili nejen typické stavební prvky tohoto slohu (zvýšené sokly, bosáže, arkády, portály, průchody, štukové okenní rámce a další drobné ozdoby), ale i urbanistické zásady typické pro sorelu a zástavbu sestavili do polouzavřených dvorních celků, bohatě doplněných zelení a veřejnými uměleckými prvky v podobě kašen či soch. Návrh pak připomínal velkolepé sídliště v Ostravě Porubě, což ovšem bylo poněkud vzdáleno přerovské realitě, takže byl nakonec realizován projekt menšího rozsahu. První segment sídliště, tzv. okrsek A měl vzniknout na nezastavěném prostoru mezi Dvořákovou ulicí a koncem tehdejší ulice Jeremenkova (Želatovská). Obvod okrsku navazoval ze západu na zahrady domů v ulici Ke kapličce, ze severu na sídliště pěti dvoupatrových bytovek vojenské správy, postavených vpravo od Dvořákovy ulice a z jihu pak na želatovskou silnici. Základem sídliště se staly různé varianty typových domů T15/52 (některé i s tzv. distribucemi, tedy prodejny a provozovny služeb), které doplnila mateřská škola a v sousedství okrsku měla současně vyrůst i základní škola. V červnu 1954 Meopta zažádala o stavební povolení pro první blok v půdorysném tvaru písmene L, složený ze šesti schodišťových sekcí, jež čítaly celkem 52 bytů. S výstavbou bloku, označovaném číslem VII, se na severovýchodní hranici okrsku započalo již v červenci a na konci léta se zdilo přízemí. V září se pak v sousedství bloku VII začíná budovat blok IX pro Vojenskou stavební správu Olomouc se 40 byty. Tento blok tvořící východní hranici okrsku byl charakteristický průchodem a zvětšenými bočními sekcemi. V listopadu 1954 se na bloku VII dokončovalo hrubé zdivo a blok IX měl hotov výkop a základové zdivo. Pro další rozšíření sídliště pak bylo v té době realizováno vyvlastňování zahrad za ulicí Ke kapličce, jež umožnilo výstavbu pozdějšího bloku XV. Mezitím, počátkem roku 1955, došlo k zahájení stavby dalších domů vojenské správy, a to bloku V, VIII, XI a XII. Pro armádu pak byly určeny také bloky XV s 52 byty a 4 prodejny (v budoucí ulici Klivarova), s jehož výstavbou se začalo v květnu 1955 v budoucí ulici Klivarova, a XIII, kde se s pracemi začalo v srpnu. V průběhu roku byl dokončen „pilotní“ blok VII, po němž následoval blok IX. Zbýlé domy pak následovaly postupně v letech 1956 a 1957 a v roce 1958 byla předána do užívání i mateřská školka mezi bloky XI a XIII. Rostoucí čtvrť si vyžádala pojmenování nových ulic, takže v lednu 1956 byly do přerovského místopisu přidány ulice Žižkova, Prokopa Holého, Jana Jiskry z Brandýsa, Klivarova, Otakara Jaroše, Sokolovská, Víta Nejedlého, Jana Nálepky a Leninova třída, kterou můžeme vidět na fotografii z roku 1962. V té době již probíhala další etapa rozšiřování sídliště Meopty, přičemž vznikala jižní část okrsku B, s jehož budováním se začalo v roce 1957. Z hlediska výstavby okrsku A je třeba upozornit na již zmíněný blok VII (čísla popisná 2553 až 2558) na pomezí tehdejší Leninovy třídy (od roku 1991 třída Generála Janouška) a Sokolovské ulice, viditelný ve středu snímku a za povšimnutí stojí typické prvky architektury socialistického realismu – bosáže, portály či štukové okenní rámce. V pozadí vpravo je možné vidět část bloku VI, jehož výstavbou se v roce 1957 zahájilo rozšíření sídliště Meopty o tzv. okrsek B – sever. Zcela vpředu je pak viditelná výstavba dvou bloků panelových domů olomoucké varianty typu G57.

Petr Sehnálek

ZPRÁVODAJ MUZEUM KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, DUBEN–ČERVEN 2025

Texty: Lada Galová, Lenka Harmáčková, Tereza Holoubková, Josef Chytil, Iveta Juchelková, Andrea Kopečková, Marta Konířová, Helena Kovařová, Svatava Měrková, Petr Sehnálek, Kristina Sehnálková, Jana Trtíková, Lubomír Vyňuchal

Foto: Muzeum Komenského v Přerově, KIS Přerov, Martin Frouz, Iveta Juchelková, Zdeněk Schenk, Svatava Měrková a Lubomír Vyňuchal

Redakce a grafická úprava: Kristina Sehnálková

Korektury: Eva Uhlířová

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p.o., Horní nám. 7/7, 750 02 Přerov IČO: 00097969. Zaregistrováno MK ČR pod zn. MK ČR E 21496.

Čtvrtletník - periodický tisk územního samosprávného celku. Vyšlo 7. 4. 2025 v Přerově. Příští číslo vyjde 4. 7. 2025. Tisk SUGESTO s.r.o.

Změna programu vyhrazena!

V rámci akcí pořádaných Muzeem Komenského v Přerově, p.o., budou pořizovány obrazové a zvukové záznamy za účelem prezentace organizátora akce. Muzeum Komenského v Přerově, p.o., nenese odpovědnost za záznamy pořizené a zveřejněné jinými subjekty. <http://www.prerovmuzeum.cz/img/muzeumum/> GDPR/2018_05_Informace_o_zpracovani_osobnich_udaju_web.pdf. Muzeum Komenského v Přerově je zřízeno a financováno Olomouckým krajem.

